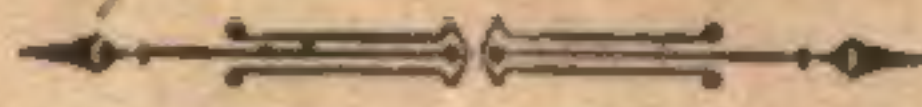

304

A TPLA103B129
శ్రీ [redacted] 43

ఆంధ్ర-విక్రమోర్వశీయనాటకము

కాళిదాస సంస్కృతనాటకమున కనువాదము.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి ప్రణీతము.

ప్రథమ ముద్రణము.

చెన్నపురి:

‘వావిళ్ల’ ప్రెస్సున ముద్రితము.
1921.

All Rights Reserved.

3

ఈ గ్రంథము విలయువారు
మదరాసు జి. టి. 4, మల్లికేశ్వరవీధిలో
వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి
వలననుండి పడయవచ్చును.

విజ్ఞప్తి.

కడచినవత్సరము జూలై మొదలు ఆముక్తమాల్యదకు తత్పూర్వ లిఖితావశిష్టమైన టీకను వ్రాయుచుంటిని. అది నవంబరులో సమాప్తిం జెందినది. అందులకై న పరిశ్లేషమువలన అనారోగ్యము పైకొనినది. తత్సహనోపాయముగా డిసెంబరు జనవరినెలలలో రత్నావళీవిక్రమోర్వశీయములను ఆంధ్రీకరించితిని.

ఆవృత్తాంతమును—పూర్వము మదీయమాళవికకు ముక్తనాన్యము నొసంగినవారు కావ్యనాటకాదివాఙ్మయరసజ్ఞశిఖానులు విడవలూరుగ్రామవాస్తవ్యులు పంటకులవశంచులు సదాచారధురంధరులు

నెల్లూరిలో నిధిపతులు

శ్రీయుత - దొడ్ల రామిరెడ్డిగారు

విని, అత్యంత ప్రీత్యుత్సాహములతో ఏతద్రచనంగూర్చి తమయభినందనముం దెలుపుచు ఏతద్గ్రంథద్వయముద్రణమునకు పర్యాప్తమైనధనమును నాకుం బంపినారు.

శ్రీరామిరెడ్డిగారు 20 ఏండ్లకుముందు విక్రమోర్వశీయము నాంధ్రీకరింపుమని నన్ను హెచ్చరించిరి. వారి యాయీప్సితము నావలన ఇప్పటికి నెఱవేఱినది.

నాదు ప్రజ్ఞావిక్రగ్రథనమునకు ముద్రణార్థము అప్రార్థితముగా తోడ్పడినట్టి యాసరస్వతీసరస్వత్పుత్రీలాలితునికి అత్యంతకృతజ్ఞుడను.

ఆయిత్రాకోడండ్రువురును శ్రీరెడ్డిగారికి విద్యకన్న ఐశ్వర్యమును ఐశ్వర్యముకన్న విద్యను పోటీలుమెఱసి యొసంగుచుందురుగాక.

అక్టోబరు, 1921 మదరాసు.

వే. వేంకటరాయశాస్త్రి.

శ్రీ వేమన గ్రంథాలయము,
తేలస్రోలు.

1

D

2

3

4

5

6

7

E

నవరణ :—

16 వ పుటలో 30 వ పద్యమునకుఁ బూర్వము.—

“రాజు.—ఏమి ! ఓదార్పనియా వచించెదవు?”

అని పఠించుకొనవలయును.

పుట	పద్యము	అసాధువు	సాధువు
5	౮	మతః డేయ	మగునయ్య
9	౧౭	తే.	ఆ.
26	౪౮	తే.	ఆ.
”	౪౯	తే.	క.

విక్రమార్వశీయమందలి పాత్రములు.

పురుషులు.

* నూత్రధారుడు.

* పారిపార్వకుడు.

పురూరపుడు. — కథానాయకుడు.

మాణవకుడు. — విదూషకుడు.

చిత్రరథుడు. — గంధర్వరాజు.

ఆయువు. — పురూరపునికుమారుడు.

నారదుడు. — దేవర్షి.

లాతవ్యుడు. — కంచుకి.

వేధకుడు. — వేటకాడు.

పైలపుడు, గాలపుడు. — భరతశిష్యులు.

స్త్రీలు.

ఉర్వశి. — కథానాయిక.

చిత్రలేఖ, సహజన్య, రంభ, మేనక. — ఉర్వశిసకియలు, అచ్చరలు.

ఔశినరి. — పురూరపునిపట్టమహిషి.

నిపుణిక. — ఔశినరిచేటి.

తాపసి. — చ్యవనాశ్రమగత.

యవని. — శస్త్రధారిణి.

శ్రీ వేమన గ్రంథాలయము,
తేలస్తోలు.

శ్రీ ఆంధ్ర - విక్ర మోర్వశీయము.

శా. ఏనిం జాటును రోదసీభరితుఁ డౌనేకాత్తు వేదాంత, మె
వ్వనిం జెందెడి నీశ్వరాఖ్య యితరాస్త్రాస్తంబు సార్థార్థమై,
భ్యానింతు ర్దును లెవ్వని నియమితప్రాణాదు లై ముక్తికై,
తా నిశ్చేయన మిద్ధభ క్తివశుఁ డాస్థానండు మీ కిచ్చుతఁ. ౧

ప్రస్తావన.

నాంధ్యంతమున

నూత్రధారుఁడు—ఆతివిస్తరము వలదు. [నేపథ్యమువైపు చూచి]
మారిషా, ఇటు రావోయి.

[పారిపార్శ్వకుఁడు ప్రవేశించును.]

పారిపార్శ్వకుఁడు—వచ్చితిని బావా.

నూత్ర.—మారిషా, ఈసభివారు పూర్వకవులప్రయోగబంధములను పెల్లుగా
చిత్తగించి యున్నారు, కావున, నే నిపుడు విక్రమోర్వశీయ మనెడియపూర్వనాటక
మును ప్రయోగించెదను. అందులకై పాత్రవర్గమును తమతమపాఠములయందు అప్ర
మత్తులుగా సిద్ధపడవలసిన దని హెచ్చరింపుము.

పారి.—బావ యాజ్ఞాపించినట్లు.

[అని నిష్క్రమించును.]

నూత్ర.—ఇదె యిపుడు ఆర్యమిశ్రులకు విన్నవించుకొనుచున్నాను. [ప్రణమిల్లి]

తే. ప్రణయవంతులమీఁదిదక్షిణత నేని,

వస్తుపురుషులపై గౌరవమున నేని,

అవధరింపుఁడి సావధానాత్ము లగుచు,

గాళిదాసగ్రధితరూపకమును దీని.

[నేపథ్యమున]

కావరయ్యా కావరయ్యా! వేల్పులమీద పక్షపాతం గలవాడుగానీ, ఆకాశ
గమనం గలవాడుగానీ, కలడేని.

మాత్ర.—[చెవి యెగ్గి] ఏమి యిది! నేను విన్నపము చేసికొన్న వెంటనే గౌరవంకకొమ్మలదియూం బోలే ఆకసమునుండి నాదము వినబడుచున్నది! [అలోచించి] కాని, తెలిసినది:—

తే. నరసఖమునీంద్రునూరుజ నాకరమణి

విత్తపునిమ్రాల *నాడి నివృత్త యగుడు,

నర్ధపథమున నమరారు లాకఁగొనఁగ,

శరణుకై కుయి వెట్టి నచ్చరలగఁము.

3

[అని నిష్క్రమించును.

ప్రస్తావన ముగిసినది.

—

*అడి - “కైలాసనాథ ముపనృత్య” అని పా. మహాహితము.

ప్రథమాంకము.

[అంతట అవ్వరసలు ప్రవేశింతురు.]

అందఱు.—కావరయ్యా కావరయ్యా! వేల్పులమీద పక్షపాతంగలవాడు గానీ, అకాశగమనం గలవాడుగానీ, కలడేని.

[అంతట రథముచేత రాజును సారథియు (అపటిక్షేపమున) ప్రవేశింతురు.]

రాజు.—మొఱ యిడవలదు, మొఱ యిడవలదు! సూర్యోపస్థానమునుండి మరలిననన్ను పురూరవునిఁ దఱియుఁడు; ఎందువలననుండి మిమ్ముఁ గావనలయునో చెప్పుఁడు.

రంభ.—అనురదర్పమునుంచి.

రాజు.—ఏమీ! అనురదర్పము మీకు ఎగ్గుచేసినదా?

మేనక.—అవధారు మహారాజా. ఎవతె తపోవిశేషపరిశంకితుడైన మహేంద్రునికి కోమలాయుధమో, రూపగర్వితయైన శ్రీకి గుండెతల్లడమో, స్వర్గానికి ఆలంకారమో, ఆ మాప్రియసఖిని ఉర్వకిని కులేరాస్థానినుంచి మరల వస్తూవున్నదాన్ని చిత్రలేఖాద్వితీయను హిరణ్యపురవాసి కేకి యనేదానవుడు అకస్మికంగాచూచి చెఱబట్టుకొనిపోయినాడు.

రాజు.—అజాల్తుఁడు ఏదిగ్వభాగమువైపు పోయినాఁడో ఎఱుఁగుదురా?

సహజన్య.—పూర్వోత్తరంవైపు.

రాజు.—ఆ టయిన దిగులు మానుఁడు. మీసకిని తెచ్చుటకు యత్నించెదను.

అచ్చరలు.—సోమనినుంచి ఒకటే ఎడమువాడ వైనదియంది దేమియాశ్చర్యం?

రాజు.—నన్ను మీరు ఎచట ఎదురునూచుచుండెదరు?

అచ్చరలు.—ఇదె యీహేమకూటకిభిరముమీద.

రాజు.—నూతుఁడా! వికాసదిక్కునకు గుఱ్ఱమాలను వడి గొలుపుము.

నూతుఁడు.—అయ్యంతునియాజ్ఞ.

[అని అట్లు చేయును.

రాజు.—[రథవేగమును రూపించి] బలిబలి! లేరుపోవుచున్న యీవేగముచేత నేను ముందు తరలుగరుత్తుంతుని నయితము కలసికొనఁగలను. మఱి యాయంద్రాపకాకిమాట చెప్పవలయునా? అట్లే గదా—

చ. పొడిపొడి యాచుఁ గేరిమును పోవు దుమారము వోలె మేఘముల్,
అడరెడినో యరిభ్రమి నరాంతరపంక్తి యరాంతరంబులన్,

నిడివిగఁ జిత్రముల్బలె వినిశ్చలముల్ హయమౌళిఁ జామరల్,
పడగ చెలంగు యప్తితుదిఁ బ్రాంతమునన్ సరి గాలితీవ్రతన్. ౪

[రథముతో రాజును నూతుఁడును నిష్క్రమింతురు.

రంభ. — ఒనీ, అరాజర్షి వెల్లి నాడు. ఆ నిర్దిష్ట ప్రదేశానికే పోదాము రండి.
ఇతరలు. — సఖి, అట్లే చేతాము.

[అని అందఱు శైల మెక్కుట నభినయించి నిలుతురు.

రంభ. — అరాజర్షి మనహృదయశల్యాన్ని వెలువరించునా ?

మేనక. — నీ కేల సంశయం ? పోరు అసన్న మయినప్పుడు మహేంద్రుడు
మధ్యమలోకంనుంచి ఈయననే సగౌరవంగా రప్పించి విజయసేనమొనలో నియో
గిస్తాడు గదా.

రంభ. — తప్పకుండా యిపుడు విజయం పొందును గాక.

సనా. — [క్షణమాత్ర ముండి] ఓసి, ఊరిడిల్లండి ఊరిడిల్లండి. ఇదుగో నిగుడు
తున్న లేడికెండాలోటిది అరాజర్షిరథము పోమదత్తము కనబడుతున్నది. అతడు
పోయినపని సాధించక మరలాడు గదా.

[అందఱు పైకి కన్ను లెత్తి చూచుచున్నారు.

[అంతట రాజు, నూతుఁడును, చిత్ర లేఖావలంబితహస్త
భయనిమిలితాక్షి ఉర్వశియు ప్రవేశింతురు.]

చిత్ర లేఖ. — ఊరిడిల్లు ఊరిడిల్లు ప్రియసఖీ.

రాజు. —

తే. తొలఁగె భీరుక, సురరిపువలనిభయము,

వజ్రనుహిమ జగత్త్రయావనము గాదె?

కానఁ దెఱపు వెడంద యాక్రాలుగన్ను,

నళిని ప్రత్యూషమున నునహోత్పలముఁ బోలె. ౫

చిత్ర. — ఆయ్యా! ఉచ్చాసఁ మాత్ర మే జీవచిహ్నంగా వున్నది! ఈ మెకు
ఇంకనూ చైతన్యం రాకున్నది!

రాజు. — మీసకి బిట్టు బెగ్గడిల్లినది. అట్లే గదా.

క. విడువద యిప్పటికి నదరు

పడఁతియెదను గుసుమనదృశబంధనమును, దె

ల్పైడి స్తనమధ్యోచ్చాఽవసిత

నడరెడుహరిచందనద్రవాంకము దీనిన్. ౬

చిత్ర.—ఒసే మనస్సు నిబ్బరంచేసుకోవే, అచ్చరలాగ తోచుకున్నావే!

[ఉర్వశీ తెలివి పొందును.

రాజు.—కోమలీ, నీచెలి మూర్ఖుడేరుచున్నది. చూడు-

తే. శశి పొడువఁ జీకటి యడంగు నిశయుఁ బోలె,

సాంద్రధూమం బఱునిశాగ్నిజ్వాల వోలె,

లోనిమూర్ఖు యెడలుచుండఁ జానదోఁచు

గట్టురిలినఁ గలఁగి తేరు గంగ వోలె.

2

చిత్ర.—సకీ, దిగులు మానవే. అవేల్పులపగతురు హతాశులు పరాహతులైనారుగదా.

ఉర్వశీ.—[కన్నులు తెరిచి] మహేంద్రు డేమయినా తనప్రభావాన్ని చూపించినాడా!

చిత్ర.—మహేంద్రుడు గాడు, మహేంద్రునితో సమాను డైనయారాజర్షి.

ఉర్వశీ.—[తన్నుం జూచుకొని, అత్తగీతము] దానవులు నాకు ఉపకారం చేసినారు సుమా.

రాజు.—[ప్రకృతిస్థను ఉర్వశిని నిర్వర్ణించి, స్వగతము] అచ్చర లందఱును నారాయణముషిని వలపింప వచ్చి ఆతనితోడనుండి జనించినయారషణిని గాంచి సిగ్గుచెందుట యుక్తమే సుమా. అట్లన నేల, ఈరూపము తాపసునిసృష్టి యనఁ దగినది గాదు. అట్లే గదా—

ఉ. పైదలిఁ జేయ నయ్యె విధి ప్రాప్తమహోజ్జ్వలకాంతి చంద్రుడో?

ఆదిరనైకకంద మతఁడే యసమాస్త్రుడో? పుష్పమాసమో?

వేదజడుండు ప్రాదపసి వీతసమస్తకుతూహలం డెటుల్

శ్రీ దొలఁకన్ మనోహరముఁ జేయఁగ నేర్చెడి నిట్టిరూపము? ౩

ఉర్వశీ.—చెలీ, ఆ గభీజనము ఎక్కడ ఉండును.

చిత్ర.—అధయ మిచ్చినహహారా జెలుగును.

రాజు.—[ఉర్వశిని గాంచుచు] మిక్కుటపు నెగులులో నున్నది. నీవే యూహింపుము.

తే. సైవరముగ నీవు భామ, యవంధ్య మైన

యెవనికనుమ్రాల నొకపరి యేని నిలుతొ,

ని న్నెడయ లేక యాతఁ డే నెగులుఁ జెందఁ,

జెలుల న్నేహరసార్ద్రులఁ జెప్ప నేల?

ఉర్వశి.—[అపవారిచి] ఇతనివాక్కు ఎంతనాణెముగా నున్నది! కా కేమి! చంద్రునివల్ల అమృత మన్న ఆశ్చర్య మేమి? [ప్రకాశము] కనుక నే చూడడానికి నా హృదయము తమకపడుతూ ఉన్నది.

రాజు.—[చేతితో చూపుచు]

క. నీమొగముం జూచెద రిదె

కోమలి, నీచెలులు హేమకూటస్థిత లై,

గాముం బాసినరాతిరి

సామిం బ్రత్యాగతప్రసాదుం బోలె.

౧౦

[అని ఉర్వశిని సాభిలాషముగాఁ గనును.

చిత్త.—సఖీ, చూడు.

ఉర్వశి.—[రాజును ఆసతోఁ గాంచుచు] సమదుఃఖితచేత నన్ను కన్నులతో త్రాగుతున్నట్లు తోచేని.

చిత్త.—[సాకూతముగా] ఎవరు?

ఉర్వశి.—ఇదె ప్రణయిజనము.

రంభ.—[హర్షముతోఁ గాంచి] సఖి, సచిత్రలేఖను ప్రియసఖి నుర్వశిని తోడ కొని విశాఖాసహితుడు భగవంతుడు చంద్రుడువోలె రాజర్షి వచ్చినాడు.

మేనక.—[చూచి] సఖి, మనకు ఇందు రెండు ప్రియములు. మన ప్రియసఖిని ఉర్వశిని లేవడమున్ను, మహారాజు ఆక్షతశరీరుడుగా రావడమున్ను.

సహజన్య.—సఖి, సరిగా చెప్పితివి. దానవులు దుర్జయులు గదా.

రాజు.—నూతుఁడా, ఇదే అకొండశిఖరము, రథమును డిగ్గ నడుపుము.

నూతుఁడు.—అయ్యున్నంతునియాజ్ఞ. [అని ఆళ్లె చేయును.

రాజు.—[చక్రద్వారమును రూపించి, అత్తగతము] అహ! రథము విషమముగా కొండమీఁద దిగుట నాకు ఉపకారమే అయినది.

ఆ. తేరికుదుపుచేత నీరథాంగశ్రోణి

రోమవిక్రియాభిరామముగను

అంసమున మదీయ మంసంబు నొరయుట

యించువిల్లుఁ డంకురించుట బలె!

౧౧

ఉర్వశి.—సఖి, కొంచె మటు ఓసరిల్లవే.

చిత్త.—[స్థిరము] నాకు శత్రోక్యం గాదు.

రంభ.—రండి రాజర్షిని సంభావించుము.

[అందఱు సమీపింతురు.

రాజు.—

తే. సూత, నిలువుము రథము నిచ్చొట నిముసము,
ఉత్సుక లగునకులతో సముత్సుకతను,
లజలతోఁ గూడ నార్తవలక్ష్మీ వోలె,
నీచుదిరనేత్ర వెండి కూ ర్చెనయుదాఁక.

౧౨

[సూతుఁడు అట్లే చేయును.

రంభాదులు అందఱు.—అహా! మహారాజు విజయముచేత వర్ధిల్లుచున్నాడు!

రాజు.—మీరును మీసకి వచ్చుటచేత.

ఉర్వశి.—[చిత్రలేఖ కే లూత యిమ్యుఁగా తేరినుండి దిగి] సకులారా,
రండి, నన్ను గాఢంగా కాగిలించుకొండి; మళ్లీ సఖులముఖాన్ని చూస్తా నన్న ఆశ
నాకు లేకపోయింది గదా.

[సత్వరముగా కాగిలించుకొందురు.

రంభ.—శుభకుండ మహారాజు మార్గకొలది యేండ్లు భూమిని పాలించు
చుండునుగాక.

సూతుఁడు.—ఆయుష్షంతఁడా, తూర్పు దిక్కునుండి మిక్కుటంపురథ
వేగంపుశబ్దము విజయించుచున్నది.

క. డిగియెడి నెవ్వఁడో యీతఁడు

గగనంబుననుండి తప్తకనకాంగదుఁడై

నిగనిగని మెలుపు లొలసెడి

జిగిమొగుటం బోలె నద్రిశిఖరంబునకుఁ.

౧౩

[అచ్చరలు చూచుచుండురు.

అచ్చర అందఱు.—అహా! చిత్రరథుడు!

[అంతట చిత్రరథుఁడు ప్రవేశించును.

చిత్రరథుఁడు.—[రాజును గాంచి గౌరవముతో] అహాహా! నీవు మహేం
దుని ఉపకరించుటకుఁ జాలినపగాత్రముతో వర్ధిల్లుచున్నావు!

రాజు.—ఓహో! గంధర్వరాజు! [తేజ దిగి] ప్రియమిత్రునికి స్వాగతము.

[ఒండొరులచేతులం గైకొందురు.

చిత్రర.—కేశిదానవుఁడు ఉర్వశిని చెఱబెట్టినాఁడని నారదునివలన విని
మహేంద్రుఁడు అమెను విడిపించుకొనిరమ్మని గంధర్వసేనకు ముదలవెట్టినాఁడు.
అంతట, మేము మధ్యమార్గమున చారణులవలన నీజయోదాహరణమును విన్నవార మై
ఇట నున్న నిమ్మ, దటీసితము. నీవును ఈమెను ముందిడుకొని మాతోఁగూడ దేవం

దుని దర్శించుట తగవు. మహానుభావునికి జేవేద్రునికి నీవు మాత్రమే మయిన
ప్రియమును ఆచరించితివి గదా. చూడు,

క. మును పిచ్చెను నారాయణ

ముని యీయన్పుతో పమాంగిఁ బురుహూతునికిఁ,

దనుజనికయిననుండి యొడిచి

యనుఁగుంజెలి వీ విపుడు సమర్పించితివే.

౧౪

రాజు.—అట్లు గాదు :

తే. అశనిధరు తేజము గ దయ్య యతనిరిపుల

నతనిపక్షమువారలు హతులఁ జేత ;

భూమిధరకందరంబుల మ్రోఁగునట్టి

సింగపుంబ్రతిశబ్దంబు చెండుఁ గరుల.

౧౫

చిత్తర.—ఇది యుక్తమే. గర్వము లేమి విక్రమాలంకారము గదా.

రాజు.—సఖుఁడా, నాకు శతక్రతుని దర్శించుటకు ఇది అవసరము గాదు.

ఈమెగారిని నీవు ప్రభువుకడకుం గొనిపోము.

చిత్త.—నీవు ఇచ్చగించినట్లే. [అచ్చరలనుగూర్చి] ఇటు ఇటు మీరు.

[అచ్చరలు తరలుదురు.

ఉర్వశి.—[జనాంతికము] సఖి, చిత్త లేఖా, ఉపకారినినను రాజర్షిని ఆమం
త్రింప నేరకున్నాను. నీవు నాముఖమవు గమ్ము.

చిత్త.—[రాజును దలసి] వయస్యుడా, ఉర్వశి విన్నవిస్తున్నది. 'మహారాజా
చేత అనుజ్ఞ పొంది ప్రియసఖిని బోలె మహారాజాకీర్తని మహేంద్రలోకానికి కొని
పోవడానికి కోరుతున్నాను.' అని.

రాజు.—పోవునుగాక, మరల దర్శనమునకు.

[స్త్రీలు అందఱు సగంధర్వలు మింటి కెగయుట నభినయింతురు.

ఉర్వశి.—[ఉత్పతనధంగము రూపించి] అహో ! నామేకావళి తీగకొమ్మకు
తగులుకొన్నది. [వెనుకకు మరలి] చిత్త లేఖా, దీన్ని వదిలించు.

చిత్త.—[చిలునగవుతో] దిట్టముగా తగులుకొన్నది. వదిలింప నశక్యమని
నాకు తోస్తున్నది అయినా యిత్నిస్తాను.

ఉర్వశి.—నీ నన్నయ్యానుట మఱిచిపోకు.

[చిత్త లేఖ వదిలించుట నభినయించును.

రాజు.—[స్వగతము]

క. ప్రియ వైతి లలిక, నాకుఁ,

బ్రియపయనమునకు నిమేషవిఘ్నము సేతఁ;

నయనాంతేక్షణః గంటిని

బ్రియః బరివృత్తార్థముఖని వెండియుఁ గానఁ.

౧౬

నూతుఁడు—అయ్యవ్వుంతుఁడా,

తే. వాసవునికి నగ్గు నేసినదైత్యుల

నువ్వుఁగడలిలోన నురలవైచి

మరలఁ జొచ్చె నీదుమారుతాస్త్రము పొదిఁ

గలుఁగునను మహారగంబుమాడ్కి.

౧౭

రాజు.—శుచీ రథమును చేరఁ బట్టు. ఎక్కడను.

[నూతుఁడు రథమును చేరఁ బట్టును; రాజు నాట్యమున రథమును

ఎక్కును; ఉర్వశి రాజును గాంచి నిట్టూర్పుచున్నప్పుడు సఖితోఁ

గూడ నిష్క్రమించును. చిత్రరథుండును.

రాజు.—ఏమి యిది! దుర్లభమందు తగులుగొల్పుచున్నాఁడు మన్మథుఁడు!

తే. నారెండలినుండి నుందరి నామనమును

దండ్రిమధ్యమపదముకై తా నెగయుచు

నాఁచికొనె రాజహంసి లూనాగ్ర మైన

కమలనాళంబునుండి సూత్రమును బోలె.

౧౮

[అందఱు నిష్క్రమింతురు.]

(ప్రథమద్వితీయాంకముల నడుమ)

ప్రవేశకము.

[అంతట విదూషకుఁడు ప్రవేశించును.]

విదూషకుఁడు.—హీహీహీ! నిమంత్రణైకపరవశు డయినబ్రాహ్మణునిలాగు రాజరహస్యంచేత పైకి పిగులుచున్నవాడనై జనులు నిండిన యీచోట నానాలుకని కట్టివేసుకొలేకున్నాను. కనక ఆయనగారు నాప్రియవయస్కుడు కార్యాసనమునుంచి లేచేదాకా జనసంపాతము తక్కువగా వున్నయీవిమానపరిసరంలో ఉంటాను.

[పరిశ్రమించి నిలుచును.

చేటిక.—(ప్రవేశించి) దేవి కాశీరాజుకూతురు నన్ను అజ్ఞాపించింది; “ఒసే నిపుణికా, నూర్యభగవానుని ఉపస్థానంచేసి వచ్చినప్పటినుంచి అర్యపుత్రుడు కూన్య హృదయాదుగా కనబడుతున్నాడు. కనక ఆయనప్రియవయస్కుణ్ణి మాణవకయ్యని అడిగి ఆయనకి ఉత్కంఠాకారణ మేమో అడిగి తెలుసుకొనిరావే” అని. అబ్రహ బంధుణ్ణి నే నేలాగ కంగిస్తాను? కంగించ కేమి? నన్ననిగరికపోచకొస నున్నమంచు

బొట్టులాగ ఇతనినాలికలో రహస్యము చాచినపు ఉండదు. మఱి యితనినే వెతుకు తాను. [పరిక్రమించి చూచి] ఇదుగో మాణవకయ్య కదలక మెదలక చిత్తరువులోని తోలిలాగ నిలుచున్నాడు. ఇతనికొడికి వెళ్తాను. [సమీపించి] అయ్యా, దండము.

విదూ.—నీకు మేలు కలుగునుగాక. [అర్తగతము] ఈ చెడుచేటిని చూడగానే ఆరాజరహస్యము శృదయాన్ని భేదించుకొని వెడలుతూ వున్నది. [త్రకాశము] నిపుణికా, సంగీతవ్యాపారము మాని ఎక్కడికి వెడలిశావు?

నిపుణిక.—అయ్యా, దేవిపంపున నిన్నే చూడదానికి.

విదూ.—దేవి యేమి అజ్ఞాపిస్తున్నది?

నిపు.—అయ్యుడు ఎప్పుడున్న నాయందు పక్షపాతి. నేను అనుచిత జేదనచేత దుఃఖిస్తూ ఉంటే ఉపేక్షించడు.

విదూ.—[సవిరక్తము] నావయస్య జేమయినా అమెకి ప్రతికూలం చేశా నాడా!

నిపు.—అయ్యా, ఎవరెనిమిత్తమై భర్త ఉత్కంఠితుడుగా ఉన్నాడో అమె పేర దేవిని పరికరించాడు.

విదూ.—[స్వగతము] స్వయముగానే అయనగారు రహస్యము వెలిబుచ్చి నాడు. మఱి యిక నేనెందుకు నాలికని కట్టిపెట్టుకొని కష్టపడడము? [త్రకాశము] ఏమి? దేవిని ఉర్వశి అని పిలిచినాడా? అమెని చూచినందువల్ల అయన వేమరుగొని వినోదములు మానుకొని నన్ను కూడా మిక్కిలి పీడిస్తూ వున్నాడు.

నిపు.—[అర్తగతము] ప్రభువుయొక్కరహస్యదుర్గాన్ని నేను భేదించితిని. [త్రకాశము] అయ్యా, దేవికి ఏమిఉత్తరం మనివి చేయను?

విదూ.—నిపుణికా, అమెగారితో ఈలాగు విన్నపించు “నేనున్న వయస్కుణ్ణి ఎండమావులనుంచి మల్లించడానికి యిన్నించి తర్వాత దేవిముఖం చూస్తాను,” అని.

నిపు.—అయ్య చెప్పినట్టు చేస్తాను. [అని నిష్క్రమించును.

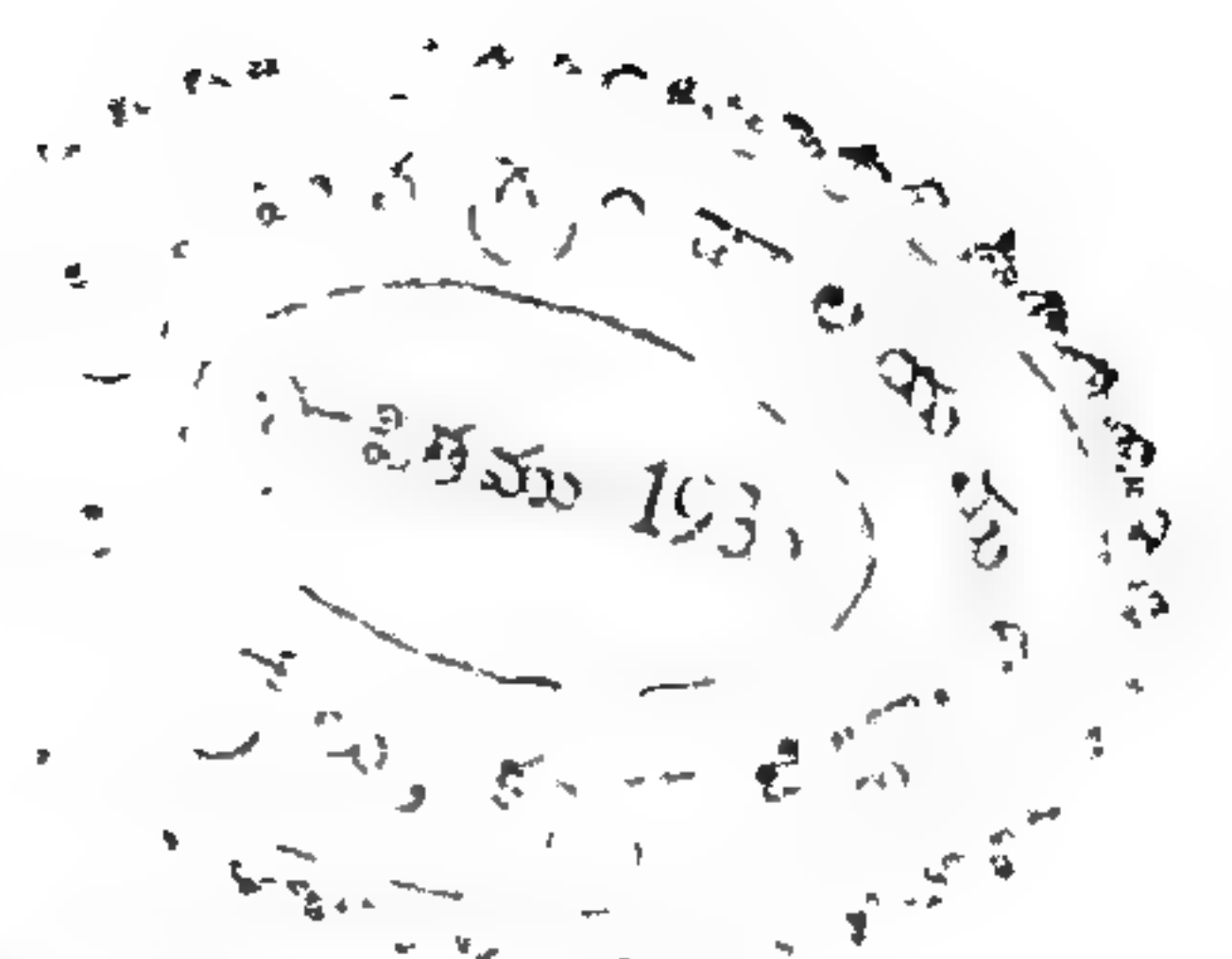
[నేపథ్యమున వైతాలికుడు.]

ఉ. నీకును హేళికి నరిగ నెక్కొనఁ గార్యభరాధికారముల్,
లోకతమఃప్రవృత్తి ప్రజాలోఁ బరిలూనము మీకృతంబునఁ;
ఏకనిమేష మాఁగును గ్రహేశ్వరుఁ డంబరమధ్యమంబునఁ,
నీకును పృథ్వీకాలమున నీమదిచొప్పున వర్తిలం దగున్.

విదూ.—[చెవి యెగ్గి] వీడుగో వయస్కుడు, కార్యాననంనుంచి లేచి ఇటువై పే వస్తున్నాడు. ఇతనికి పార్శ్వవర్తిని అవుతాను. [అని నిష్క్రమించును.

త్రవేశకము ముగిసినది.

ద్వి తీ యాం క ము.

[అంతట ఉత్కంఠితుఁడు రాజు ప్రవేశించును, విదూషకుఁడును.]

రాజు.—

క. చూచియుఁ జూడక మున్నే

నాచి త్తము నిర్జరాంగనామణి సొచ్చెన్,

ఏచి వలరాచపాదుష

హా చేసిననారసంపు ద్వారమున ననన్.

— ౨౦

విదూ.—[అత్తగతము] సాపం కాశిరాజపుత్రి మిక్కిలి పెత జెందివున్నది.

రాజు.—రహస్యనిక్షేపమును కాచుచున్నావా?

విదూ.—[విషాదముతో అత్తగతము] అయ్యో! అయ్యో! అదానీ నన్ను మోసగించినది! కాక పోతే నయస్యుడు ఈలాగు అడగడు.

రాజు.—[సాశంకము] ఏమి? నీవు బదులు చెప్పకున్నావు?

విదూ.—ఈలాగు నీకు కూడా బదులు చెప్పనట్లుగా నేను నాలికని కట్టిపెట్టుకొని వున్నాను.

రాజు.—సరి. మఱి యిప్పు డెచ్చట అత్తను వినోదపెట్టుకొందును?

విదూ.—వంటయింటికి వెళ్దాము.

రాజు.—ఏ మక్కడ?

విదూ.—అక్కడ పంచవిధభక్త్యలని దానిదాని సంభారాలతో కూరుస్తూ వుండడం చూస్తూవుంటే ఉత్కంఠ తీరుతుంది.

రాజు.—[చిఱునవ్వు నవ్వుచు] అక్కడ ఈప్పితసంవిధానముచేత నీవు అలరుదువు. నాకోరిక తీరునట్టిది గాదు, నాకు అచట వినోద మేల కలుగును?

విదూ.—నీవు ఆమహానుభావురాలికి ఉర్వశి కంట బడినావా?

రాజు.—అయిన నేమి?

విదూ.—అయిన, ఆమె దుర్లభ అని తలవనే తలవను.

రాజు.—పక్షపాతముచేత నిట్లు పలుకుచున్నావు.

విదూ.—నీవు ఇంత చెప్పినందున నాకు కుతూహలం కలిగినది. ఏమి? ఆ భాగ్యవంతురాలు ఉర్వశి నాలాగు నురూపంలో సాటిలేనిదిగా వుంటుందా?

రాజు.—మాణవకుడా, అరమణిని ప్రత్యక్షయవర్ణన నేయుట అశక్యమని యెఱుంగుము. మొత్తముగా విను.

విదూ.—అవిధానంతో వింటున్నాను.

రాజు —

తే. భూషణమునకు మేలివిభూషణము, ప్ర

సాధనవిధికి మహితప్రసాధనంబు;

అమరనుందరివపువు సాంపారెడి నువ

మానమున కెల్లఁ బ్రత్యుపమాన మగుచు. ౨౦

విదూ.—అందువల్లనే నీవు దివ్యరసానికి అకించినవాడవై చాతకవ్రతం గ్రహించినావు.

రాజు.—ఉత్కంఠితునికి వివిక్తముకన్న వేరే శరణము లేదు. కావున నీవు ప్రమదవనమార్గమం జూపుము.

విదూ.—[అత్తగతము] ఏమి గతి? [ప్రకాశము] ఇటుఇటు. [పరిక్రమించి] ఈదక్షిణవాయువు ప్రమదవనమపంపున అగంతుకునికి నీకు. ఎదురు వస్తున్నట్లు ఒప్పుతూ వున్నాడు.

రాజు —[చూచి] ఈవాయువునకు అవిశేషణము తగినదే. ఏ అన,

ఆ. మాధవిని నిషేకమంజులఁ జేయుచు;

గొండ్లి నేరుపుచును గుండలతకు,

న్నేహదక్షిణతల నెఱపుచు నీతఁడు

కామి వోలె నాకుఁ గానఁబడెడి. ౨౧

విదూ.—నీయభినివేశం కూడా ఇటువంటిదే అగు గాక. [పరిక్రమితకముచేత] ఇదే ప్రమదవనద్వారము. నీవు ప్రవేశించు.

రాజు.—నీవు ముందు ప్రవేశింపుము.

[ఇరువురును చొక్తురు.

రాజు.—[ఎగురం గాంచి] వయస్కుడా, ప్రమదోద్యానప్రవేశము నాయా పదకు ప్రరీకారమని నేను తలంచితిని, అది పొరఁబాటు.

క. కోరితిని నేను జొరఁ బ్రచు

దారామముఁ ; గాని, శాంతి యలరదు దానఁ ;

బోరన జక్కర కొని పో,

నేరి కయిన శక్య మగునె యెదు రీదంగా. ౨౩

విదూ.—అదేలాగు?

రాజు.—

చ. దొరకనివస్తువు వలచి దుండగ మైనమదీయచేతము
మరు డర లేక మున్ని పరిమార్చుచు నుండె; మటిప్పు డన్ననో,
తర మిడి పొండుపత్తముల దక్షిణమారుత మూడ్ప, దోట నం
కురములఁ జూపఁ జాగినవి క్రూరత మాపు లిక్కేమి చెప్ప నా! ౨౪

విదూ.—ఎందు కేడుస్తావు? త్వరలోనే ఆనంగుడే నీయిష్టాన్ని సమకూర్చి నీకు
సుఖము గలిగిస్తాడట.

రాజు.—బ్రాహ్మణవచనమును ప్రతిగ్రహించితిని. [పరిక్రమింతురు.]

విదూ.—చూడవోయి నీవు వసంతావతారనూచకాన్ని ప్రమదపనముయొక్క
సొంపును.

రాజు.—అంతటను చూచుచున్నాను, ఎట్లన నిట—

ఉ. స్త్రీనఖపాటలాగ్రములు కృష్ణము లొనిరుపాళ్లఁ గోరఁటల్,
కానఁగ నౌ భిదోన్ముఖము గాఁగ నశోక ముపొధరాగ మై,
మా నగు నూత్నమంజరులు మావి రజోలవపింగళాగ్రముల్,
పూనె వసంతలక్ష్మీ సఖి, ముగ్ధకుఁ బ్రోడకు మధ్యప్రాయము. ౨౫

విదూ.—ఇదే బండిగురవెందలిగమంటపము, నీకై స్వయముగా ఉపచార
ములు సిద్ధపఱచిన దనే లాగ లేంట్లసమర్థంచేత రాలినపువ్వులతోడి మణికిలాపట్టము
గలదై, నిన్ను ఎదురుచూస్తూ వున్నది. కనక, దీనిని అనుగ్రహించు వయస్యదా.

రాజు.—నీకు రుచించునట్లు చేసెదను.

విదూ.—ఇక్కడ నీవు సుఖంగా కూర్చుని, అందంపుతలు నీనేత్రాలను
విందుగొల్పుతూ వుండఁగా, ఉర్వశిమిదినియత్కంఠను తీర్చుకో.

రాజు.—నిట్టూర్చి,

తే. జాతకునుమలె మైనను శ్యామలందు

నమ్రవిటపలయం దిది నాదుదృష్టి

రతి భజింపద యాదేవరమణిరూపుఁ

గన్న కారణమున దుండగము వహించి.

—౨౬

కావున నాకోర్కి తీరనట్టియుపాయము నరయుము.

విదూ.—[నవ్వి] ఓయి, అనాల్యాకాయకునికి ఇంద్రునికి సచివుడు నత్రయన్ను
ఉర్వశిలాంతునికి నీకు సచిభాణి కేసున్న ఇద్దఱును వెట్టులము.

రాజు.—అరిస్సేహముచేత కార్యమార్గము తోచును.

విదూ.—ఇదె ఆలోచిస్తాను, నీయేడ్పులచేత నాసగూఢిని భంగపఱచకు.

[చింతను రూపించును.

రాజు.—[నిమిత్తమున గూచించి, ఆత్మగతము]

తే. సకలశశిమండలాస్యయో సాధ్యగాదు!

ఇదియు మదనువిచేష్టిత మేమో యేమో!

ఐనఁ బ్రార్థిత మభిముఖం బైనభంగి,

నున్నయ ట్లుండి నిర్వృతి నొందె మనము.

౨౭

[జాతాశుఁడై యుండును.

[అంతట ఆకాశయానమున ఉర్వశియు చిత్రలేఖయు ప్రవేశింతురు.]

చిత్ర.—సఖి, ఎక్కడికె కాయం లేకుండానే యీపోషడం?

ఉర్వశి.—సఖి, అప్పుడు హేమకూటకిభరాన తీవ్రమైన నాయకాశగమ నము యీతము విఘ్నముచొందగా నన్ను పరిహసించినవానవు, ఇప్పుడు ఈలాగు అడుగుతా నేమి?

చిత్ర.—ఏమి? ఆరాజర్షి పురూరవునికడకు తరలినావా?

ఉర్వశి.—ఇది లజ్జను పంచించిన నాజరనము.

చిత్ర.—సఖి, ఎవరిని మఱి ముందుగా పంపితివి?

ఉర్వశి.—నాహృదయమునే.

చిత్ర.—అయినా చక్కగా ఆలోచించు.

ఉర్వశి.—మదనుడు నన్ను నియోగిస్తున్నాడు, ఇకను ఆలోచన కేమున్నది?

చిత్ర.—ఇక నేను బదులు చెప్పలేను.

ఉర్వశి.—అట్లయితే మధ్యలో విఘ్నము కలగకుండా నాకు దారిచూపు.

చిత్ర.—సఖి, భయపడకు, భగవానుడు దేవగురువు అపరాజిత యనే అకిభా బంధనవిద్యను ఉపదేశించి మనలని దేవదైత్యులకు అలంఘనీయలనిగా చేసినాడుగాదా?

ఉర్వశి.—అహో! నాహృదయము దాన్ని మఱివినది!

[* (సిద్ధమార్గములోనికి వచ్చి) ఇరువురు భ్రమణము రూపింతురు.

చిత్ర.—ఇదుగో యమునతో కూడడంచేత విశేషపావనములైన భాగీరథీభగవతి నీళ్లలో తిన్ను తాను చూచుకొంటూ వున్నప్రతిష్ఠాననగరానికి కిభాభరణ మయిన రాజగృహమునకు వచ్చితిమి.

ఉర్వశి.—[చూచి]చెలీ, స్థానాంతరగత మయినస్వర్గము అని చెప్పవలెను, ఆయాపన్నకరణ్యుడు ఎక్కడ ఉండును?

చిత్ర.—నందనపనఖండమువంటి యీ త్రమదననంలో దిగి తెలుసుకొందాము.

[ఇరువురు దిగుదురు.

చిత్ర.—[చూచి నంతోపముతో] సఖి, యం గుదయించినచంద్రుడు వెన్నెలనుం బోలె ఇతడు నిన్నెదురు చూస్తున్నాడు.

ఉర్వశి.—[చూచి] సఖి, యిప్పుడు ప్రథమదర్శనమునకన్నా సాతీశయ ప్రియదర్శనముగా మహారాజు అవుపడుతున్నాడు.

చిత్ర.—యుక్తమే, కనుక రా, చెంతకు పోదాము.

ఉర్వశి.—తిరస్కరిణిచేత దాగి ఈయనచేతనే ఉండి విందాముగానీ, ఈ యేకాంతంలో పార్శ్వవర్తియైనవయస్యునితో ఈయన ఏమిమాటలాడుతున్నాడో.

చిత్ర.—నీయిచ్చుత్రకారము.

[అట్లు చేయుదురు.

విదూ.—ఓయ్యోవు, ఆలోచించినానోయి నేను దొరకనిప్రియని పొందడానికి ఉపాయాన్ని.

[రాజు ఊరకుండును.

ఉర్వశి.—ఎవరేగా నుండును ఆచెలువ, ఈయన్ని వలపుపాలుచేసితన్ను పొగిడించుకొంటున్నది ?

చిత్ర.—ఏమి మానుపవృత్తము నవలంబించితివి.

ఉర్వశి.—తటాలున ప్రభావంచేత తెలుసుకోడానికి భయపడుతున్నాను.

విదూ.—ఓయి, చెప్పుతున్నాను గదా ఉపాయ మాలోచించితి నని.

రాజు.—అటయిన చెప్పుము.

విదూ.—నీవు స్వప్నసమాగమకారిణి యైననిద్రను నేవించు. అటుగాకపోతే ఆమహానుభావురాలు ఉర్వశియొక్క పటము వ్రాసి చూస్తూ వుండు.

ఉర్వశి.—[సహర్షము] లఘుసత్త్వమా, హృదయమా, ఊరడిల్లారడిల్లు.

రాజు.—ఉభయమును సస్పదము.

చ. అనయము' కామునంపటకు నయ్యె సశల్యము చిత్ర, మెట్లుగా నెనయుదు నిద్ర స్వప్నమున నిందుముఖి సమకూర్చునెచ్చెలి,
కనుఁగొనఁ జిత్రముం దయినఁ గాంతను నోచన యైతి, నెట్లనఁ,
మునుపడి యశ్రు లుబ్ధి కనుముంచెడి వ్రాత ముగింపనీయకే. ౨౮

చిత్ర.—సఖి, నీవు విన్నావా ?

ఉర్వశి.—వింటిని, కాని, హృదయానికి తనివి తీతున్నది.

విదూ.—ఈపాటియే నా బుద్ధివిశేషము.

రాజు.—[నిట్టూర్పుచు]

చ. తెలియదో దేవభాను యతితీర్తము మధ్యవయాభిషంగము?

తెలిసియు శక్తిజేత నవధీరణ నేయునో నాదుకూరిమి?

లలనగుఱించి తద్దయు నలబ్ధఫలోదయనీరసంబుల

గలయికకోర్కులం బెఱచి కాముఁడు తా నుఖ మొందుఁ గావుత.

చిత్త.—విన్నావా?

ఉర్వశి.—అయ్యో! అయ్యో! నన్ను ఇటువంటిదాన్నిగా భావిస్తున్నాడు! ఇతనియొడుట బడి బడులు చెప్పడానికి ఆసక్తురాలినిగా ఉన్నాను. ప్రభావముచేత భూర్జపత్రము నిర్మించి అందులో దీనికి బడులువ్రాతామని కోరుతున్నాను.

చిత్త.—నాకు సమృతమే.

[ఉర్వశి సంభ్రమముతో యథోక్తము గావించి రక్తమును వైచును.

విమా.—[చూచి] ఓ యమ్మా! ఓయి బాబో! ఇదేమిటి యిది? పాము కుప్పసం లాగ మనయొడట పడినది?

రాజు.—[చూచి] భూర్జపత్రమందు అక్షరపంక్తులు.

విమా.—కనబడకుండా ఉండి అమహానుభావురాలు ఉర్వశి నీ మొఱ అలకించి సమాన ప్రేమను నూచించే శుక్లరాలు వ్రాసి, వేళి ఉండరాదా?

రాజు.—కోరికలకు అందరానిది ఉండదు. [పుచ్చుకొని చదువుకొని హర్షముతో] సఖుడా! నీయూహ ప్రసన్నముగానే ఉన్నది.

విమా.—నీవున్న ప్రసన్నుడవు అవు. ఇందులోనివ్రాత వినగోరుకున్నాను.

ఉర్వశి.—బలీ, ఆయ్యా, నాగరమడనయ్యా!

రాజు.—విను [చదువును].

క. సామీ, సంభావించితి

వే నుని నను నీవు తెలియ, కే నటు లేని,

ఆశ్చర్యితకల్పశల్పము

నీమొము నందనసమీగ మేలూ యోచు.

30

ఉర్వశి.—ఇప్పుడు ఏమి చెప్పనో?

చిత్త.—తామరతూండ్లలాగ అవుతూవున్న అగయవాలపేత చెప్పనే చెప్పి నాడు గదా.

విమా.—బలీ! అకలిగొన్న నాకు స్వస్తివాచకంలాగ నీకు ఓదార్పుక రికింది.

మ. అనుగాగంపునమశ్వ ముట్టిపకఁగా, స్థంభులాలిశ్లము

దనుకక, వ్రేయసి యిగాయుదాహరణము దా నింపఁ బ్రత్యంగున,

దనరెం బో మదిరాక్షిమోమె యిది యుత్పత్త్యంపునామోముతో
ననున క్తం బయినట్లు బ్రహ్మముగ నా కర్పించు చానందము. 30

ఉర్వశి.—ఇందు మాప్రీతి సమవిభాగములుగా నున్నది.

రాజు.—వెయ్యవ్యూహా, శ్రేష్ఠ చెమరుచేత ఆక్షరములుచెడును. దీనిని ప్రేయసీ
స్వహస్తమును పదిలముగా నుంపుము.

విమా.—[కై కొని] ఏమి మణి అమహానీరురాలు ఉర్వశి నిశోరికలకు పువ్వు.
చూపి పండువిషయంలో కిరున్తూ వున్నది !

ఉర్వశి.—సఖీ, సరసకు పోవడానికి భయపడుతూవున్న నాహృదయాన్ని
నేను కుదుటబడ జేసుకొనే లోపల నివు ముందుగా అయనకు ఆగపడి నాకై తగిన
మాటలు పలుకవే.

చిత్ర.—అట్లే. [అని తిరస్కరిచిని మాని రాజును దటిసి] జయము జయము
మహారాజునకు.

రాజు.—[సహర్షము] స్వాగతము నీకు, కల్యాణీ,

క. చెలితోఁ గనఁబడుదానవు

చెలిఁ దేరక యంతప్రీతి నేఁగువు నాకు,

అలకూడలిలోఁ జూచిన

కళిందభవ గంగలేక కనఁబడినగతి. 31

చిత్ర.—తొలుత మబ్బుబారున్ను తర్వాత మెఱపుతీగానున్న గదా అను
పడును.

విమా. [అపవారించి] ఏమి ! ఈమె ఉర్వశి కాదా ? అమహానుభావురాలికి
సహచరి యైననెచ్చెయీ ?

చిత్ర.—ఉర్వశి మహారాజును శిరస్సుతో ప్రణమిల్లి విన్నవిస్తున్నది.

రాజు.—ఏమి అజ్ఞాపించుచున్నది ?

చిత్ర.—“ నాకు రక్కసునివల్ల కలిగినయిక్కట్టులో మహారాజే శరణు
మాయెను. అనేకు నిదర్శనమువల్ల ఏచినవత్తధునిచేత మిక్కిలి బాధపడుతూ మళ్లీ
మహారాజే కనికరించనలసినదాన్నిగా ఉన్నాను.” అని.

రాజు.—భద్రముఖ,

తే. పలికెదవు ప్రియదర్శనబాలి నీవు,

అరయవు పుహరవసునిఁ దదర్శ మూర్తు;

మరుని కిది మాయురుపురయుష్మదీప్రణయము

తప్ప మగునిన్ను సుఖుటంబు తప్పమునకు.

చిత్ర.—[ఉర్వశిని దీక్షి] సఖీ, రావీ, నిమిషికంకె మనసుకు ప్రియ వయస్కుడిమీద కూరం గా వుండడం చూచి, నేను ప్రియననున్నానిదూరినై నికడకు వచ్చినాను.

ఉర్వశి.—[తిరస్కరించి తొలగించి] అహో ! ఏకలో నన్ను వదిలి పోయితివి !

చిత్ర.—ఇక మహారాజులో తెలుస్తుంటే, ఎరు ఏమినివగలుతారో. ఆచారమును జరుపు.

ఉర్వశి.—[అజ్ఞతో] జయము జయము మహారాజునకు.

రాజు.—నుండరీ,

తే. జయ మనగ నాదె, యేసేదుజయపదంపు

బ్రాహ్మి లేదో సహస్రాక్షుకన్నఁ బెరిగె,

ఆజయపదంబు మోదమానాత్మ వగుచుఁ

చెలువ, నా కిప్పు డుచ్చరించితివి గాన.

3౮

[కేలం గొని ఆమెకు ఈ రుపంకం బెట్టును.

విదూ.—ఏమిత్తూ ! రాజు ప్రియవయస్కుడికి ప్రాప్తమొడికి మొక్క వేమి ?

[ఉర్వశి స్థితముతో ప్రణమిల్లును.

విదూ.—స్వస్తి నికు.

[నేపథ్యమున—చిత్ర కేళా, ఉర్వశిని పట్టికొల్ప.]

తే. భరతముని యష్టరసముల నిరవు కొల్పె

నేప్రయోగంబు మీయందు, నెలమి జూనిఁ

గనగ లలితాభినయముఁ దాఁ గాంక్షి నేతలు

లోకపాలురును సహస్రలోకుఁ డిపును.

39

[అందఱు ఛేది యొగ్గుదురు. ఉర్వశి విశాదము నటించును.

చిత్ర.—నెచ్చెలీ, దేందూతనచనమును విన్నవా ? మహారాజును నెలవెడుగు.

ఉర్వశి.—నాకు వాక్కు లేదు.

చిత్ర.—మహారాజా, ఈజనము పోవడంకా. అందుకే మహారాజువల్ల అనుజ్ఞ పొంది దేవతలయెడల ఆపరి ధించక ఎరిగడా కి నో నిన్నది.

రాజు.—[ఎట్టకేలకు వాక్కును తెచ్చుకొని] మీయింకా మును కలిగియున్నాను ఆడపడువాడను గాను. మఱి యీబతుని స్వర్గి పలుకుదును.

[ఉర్వశి వియోగదశ భుజును రాజుననుకరించి నిష్క్రమించును.

రాజు.—[నిట్టూర్పుతో] మిక్కిలి మిక్కిలి, ఇప్పుడు కంటికి వచ్చినట్లు.

విదూ.—[ప్రత్యక్షమును చూపగోర] ఓయి, ఇగుగో; [అని సగముమాటలో, అత్తగతము] అయ్యో! అయ్యో! ఉర్వశీదర్శనాశ్చర్యమగున్నట్లే నేను నాచేతులలోనుంచి ప్రమాదమున అపత్రిమ జాణిపోవడం ఎక్కడపోతిని.

రాజు.—ధీమతః, విహే చెప్పినచ్చితివే?

విదూ.—నీవు లేనట్టి పదలకు. నీమీద ఉర్వశి గట్టిగా భావమును కట్టిపెట్టి ఉన్నది. ఆమె యిక్కడ నాటుకొన్నయనురాగాన్ని సల్లించును.

రాజు.—నామనస్సు కూడా అట్లే అలలించుచున్నది. ఏలన తరలునపుడు ప్రేయసి.

క. తనవశము గానిమొయితో.

జనుచు న్నామీద నునిచె స్వవశంబు నెదన్

స్తనకంపకృత్యలక్ష్యం

పునిడుద క్రొవ్వేడియు రుపులచేరబలెన్.

3౬

విదూ.—[అత్తగతము] ఏక్షణములో ఈయనగారు అభూర్జపత్రాన్ని పేర్కొంటాడో; అని నాగుండె తటతట కొట్టకొంటూ వున్నది.

రాజు.—ఇప్పుడు దేనితో నాదృష్టిని లాలింతును? [స్మరించి] అ! ఓయి, అభూర్జపత్రమును లేవోయి.

విదూ.—[నిషేధము సటిచి] అయ్యో అగపడదే! ఓయి, అభూర్జపత్రము దివ్యము, కనక ఉర్వశితో కూడా నీ పోయింది.

రాజు.—మూఢుడు, అన్నిటను ప్రమానియే. వెదకవోయి వెదకు.

విదూ.—[లేచి] ఇగుగో ఇక్కడ ఉంటుంది, ఇక్కడ ఉంటుంది.

[అని వెనుకట నభినయించును.

[అంతట సపరివార వేగి కాళిరాజపుత్రి ప్రవేశించును.]

దేవి.—ఒసే నిశ్చటికా, నీవు చెప్పితివే! 'మాణవకయ్యతోగూడ అర్థ పుత్రుడు ఈతగయింట ప్రవేశిస్తుండగా చూస్తే' నని, అమాట నిజమేనా?

నిపు.—నే వెప్పడయినా లేనద నిని భట్టానికి విన్నవించి ఉంటినా?

దేవి.—అ టయితే తీగలచాటున ఉండి విందాముకానీ, ఇతనినమ్మకపు సంభాషణలని; నీవు చెప్పినగుట్టు సత్య మవునో కాదో అని.

నిపు.—ధట్టివి ఆజ్ఞాపించినట్లు.

దేవి.—[పరిశ్రమించి] ఒసే నిశ్చటికా, ఇదేమిట పాత పేలికలాగ దక్షిణపు గాలికి ఇలే కొట్టకొని నమ్మావుంది?

నిపు.—[విభావించి] భట్టిని, దొర్లడంలో పొడకట్టాతూతున్న ఆక్షరాలతో
టిది భూజపత్రము నుమా యిది. అహ! భట్టినియందెమొనకే తగుల్కొన్నది.
[కైకొని] ఏమి? చదువుదునా?

దేవి.—దీలో నిపు చదువుకో, విరుద్ధము కాదేని నాకు వినిపించు.

నిపు.—[ఆట్లే చేసి] భట్టిని, అగుట్ట అని తోడున్నది. భర్తను గూర్చి శిర్యశి
అల్లినకవనబంధంగా కనపడుతూవున్నది. మానసికయ్యోప్రమాదం మూలాన మన
చేతులోపడ్డది.

దేవి.—ఆ టయితే దానియర్థాన్ని తెలుసుకొంటాను.

[రాజు మున్ను చదివినదానిని నిపుణిక చదువును.

దేవి.—ఇక్కడ ఇదే చేకానుకగా అచ్చరకామకుని దర్శిస్తాను.

[అని పరిజననమేతరుగా తీసియింటి కగుగుసు.

విదూ.—ఓయి నయస్యా, ఏమిటి ఇది? శ్రమదశనముచెంగటి అటకొండ
పర్యంతాన కనబడుతున్నది?

రాజు.—[రేచి] భగవానుడా, నసంతప్రియూడా, దక్షిణమూరుతుడా,

ఉ. తావికినై హరింపుము లతాసునుధూళి నసంతసంభృతం,
బీవగ నాకుఁ గూర్చి హృదయేశ్వరిపంపున్వహస్త మంటుదే!
ఈవహి యావి నోదములనే మదనాగ్నిప్రాణ ముండు నం
చీవ యెటుంగు దంజన కహీనత మేల్పడి ప్రాణిప్రాణమా. 32

నిపు.—భట్టిని, దీన్నే వెతుకుతున్నాను.

దేవి.—మాస్తున్నాను.

విదూ.—ఓయి, మాసిపోతూవున్న కేసరాల కంఠంలోడి సమశివురచేత మనము
మోసపోతిమి.

రాజు.—ఎల్లవిధములను చెడితిని.

దేవి.—[సమీపించి] అర్యపుత్రుడా, అవలపడితి, ఇదిగో అభ్యర్థపత్రము.

రాజు.—[సంభ్రమముతో] ఆహాదేవి! స్వాగతము దేవక.

విదూ.—[అపవారించి] ఇప్పుడు దురాగతియు ఆయినది.

రాజు.—ఎయిన్యూడా, ఇప్పుడు ఇంగులకు ఏమి ప్రతి నేయనలయ్యును?

విదూ.—దొంగసాక్షుతో దొరికినదొంగకు ప్రతివచనం ఇచ్చిందా?

రాజు.—దేవీ, నేను దీనిని వెదకుచుండలేదు, నీ లోక దానిని వెదకుట యిది.

దేవి.—తనసౌభాగ్యమును ప్రచ్ఛాదించడం లెగినదే.

విదూ.—అమ్మా, ఈయనకు పైత్యోపశాంతి చేయుగలభోజనం త్వరగా సిద్ధం చేయించు.

దేవి.—నివుణికా, బ్రాహ్మణుడు భోజనముగా వయస్యుని ఆశ్వాసిస్తున్నాడు.

విదూ.—అమ్మా, చూడు మఱి, పికాచం కూడా భోజనంచేత ఆశ్వాసిల్లుతుంది.

రాజు.—మూర్ఖుడా, నన్ను బిట్టు అపరాధినిగా తెలుపుచున్నావు.

దేవి.—నీయం దపరాధము లేదు. నేనే ఇందులో అపరాధను; ఏలన, నేను ప్రతికూలదర్శన నై నీయెదుట నిలుచున్నాను. నేనిటునుండి వెళ్తాను.

[కోపము వడించి తరలును.

రాజు:—

తే. ఏ నగుదుఁగాక యపరాధినే క్షమింపు,
ముడుగు సంరంభగతిని రంభోరుకాండ,
నేవ్యజన మిట్లు కోపంబు చెంది యుండ
దాసునికి నెట్లు నిరపరాధత ఘటించు.

• 35

[అని పాదములం ద్రెళ్లును.

దేవి.—[అత్తగతము] మెత్తమనుచుదాని నేను ఈ బతిమాలడంచేత ఉబ్బకుం
దునుగాక. కాని, నిర్దాక్షిణ్యము పహించునందుకు కలిగే పశ్చాత్తాపానికి వెలుస్తాను.

[రాజును విడిచి పరివారముతో నిష్క్రమించును.

విదూ.—వర్షానదివలె అప్రసన్నగానే వెళ్లినది దేవి. లేవోయి లే.

రాజు.—[లేచి] ఇది అనుపపన్నము గాదు. చూడు:—

తే. ఊనరసము లౌప్రియోక్తులు నూత్రైసఁ
బ్రియునియనునయంబు ప్రియల కెహాదుఁ
దాఁక నేర దెదను దద్విదులకుఁ గృత్రి
మంపుటెఱువువన్నె కెంపువోలె.

36

విదూ.— నీ కిప్పు డిది అనుకూలమే. కళ్లు కలగినవాడు ఎదట దీపశిఖను
ఓర్వలేడు గదా.

రాజు.—అట్లు గాదు. నామనసు ఉర్వశిని తగులుకొన్నను, నాకు దేవియందు
అయెప్పటిబహుమానమే. కాని, నాప్రణిపాతమును అతిక్రమించినది గావున నేను
దేవివిషయమున ధైర్య మనలించించెదను.

విదూ.—నీధైర్యముమాట అటుండిని, అలిగొన్న బ్రాహ్మణుని ప్రాణములను
కాపాడడానికి నీవు యత్నించు. స్నానభోజనాలు కానియడానికి ఇది సమయంగదా.

రాజు.—[మీఁదికి చూచి] పగలు సగము కడచినది.

తే. ఉచికి వేడికి నెనలి గూర్చుండు సరగ
వలిఁ దొలఁగుననుమూలాలవాలనుండు,
కొండగోఁగున ముక శలఁపుఁగొనను దెలుచి
లోన నిందింఁదిరమ్మ తా లీన మగును.

తే. క్రాగినజలంబు నిడఁ దన్ని కన్నెలేడి
గట్టునను మట్టదానారణ్యం జేరె;
కేళిగ్మహమునఁ బంజరం మదిగొ

• వినుము క్లాంతము సారెకు వేడు జలము.

౪౦

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

(ద్వితీయాంకము ముగిసినది.)

మిశ్రవిష్కంభకము.

(అంతట ఇరువురు భరితశిష్యులు ప్రవేశింతురు.)

ప్రథముడు — చెలికొఁడా, శల్లవుఁడా, మహేంద్రమందిరమునకు పోవుచు
ఉపాధ్యాయులవారు నీచెలికి అసన మిచ్చిరి. నన్న గృహసారక్షణకై నిలిపిరి. కావున
నడిగదను - గురువుగారి శ్రయోగమును దేవసభ మెచ్చుకొన్నదా?

ద్వితీయుడు. — గాలవా, మెచ్చుకొన్నదో లేదో చెప్పలేను. మఱి, సరస్వతి
రచించిన లక్ష్మీస్వ.యంశం అనే అకౌఞ్చబంధంలో ఆ యా రసాంతరాలలో సభ తన్న
యమై పోయింది. కాని,

ప్రథ. — ఏమో తప్పు సంభవించిన దనిచెప్ప నున్నావు.

ద్వితీ. — ఆవును, అందులో ఉర్వశివాక్కులో పొరబాటు కలిగింది.

ప్రథ. — ఎట్లు?

ద్వితీ. — లక్ష్మీవేషంలో ఉన్న ఉర్వశిని వారుణీవేషంలో ఉన్నమేనక
అడిగింది: — ‘సఖీ, శైలోక్యమహాపురుషులు సకళివులు లోకపాలకు వీరే వచ్చి
ఉన్నారు; ఇందులో ఎవరిమీద నీమనస్సు తగులకొంటున్నదో చెప్పు;’ అని.

ప్రథ. — తర్వాత తర్వాత?

ద్వితీ. — అంతట అమెనోటిసుండి ‘పురుషోత్తమనిమీద’ అని గాలికి
ఉండగా, ‘పురుషమనిమీద’ అని వాక్కు వచ్చినది.

ప్రథ. — ఇంప్రయములు కానున్నదానిని అనుసరించునది. అందుకై అమె
మీద గురువు కోపగింపలేదా?

ద్వితీ.—అమెని ఒజ్జ శపించివారు. మఱి మహేంద్రుడు అమెని కనికరించి వాడు.

ప్రథ.—ఎట్లు?

ద్వితీ.—‘నీవు నాఉపదేశమును ఆరిక్రమించినకారణంచేత నీకు దివ్యస్థానం ఉండదు;’ అని ఒజ్జ శాపము. మఱి, అట ముగిసినతర్వాత లజ్జదేత తలనందుకొని పున్న ఉర్వశికి మహేంద్రుడు ఈలాగు చెప్పినాడు:— ‘ఎవనిమీద నీమనసు తగులు కొన్నదో, అతడు నాకు రణసహాయుడు రాజర్షి; అతనికి ప్రియంచేయవలెను. కనక నీవు అయినను పురూరపుని అతడు నీనల్ల సంతానవంతుడు అయ్యేదాకా యథేచ్ఛం గా కూడు.’

ప్రథ.—పురుషాంతరవేదికి మహేంద్రునికి తగి యున్నది.

ద్వితీ.—[సూర్యుని చూచి] మాటలలసక్తిలో మనము ఒజ్జగారిస్సానవేశశను తప్పివామగదా. రా మరి, అయినప్రక్కనే ఉందాము.

[అని నిష్క్రమింతురు.

మిశ్రవిష్కంభకము ముగిసినది.

తృ తీ యాం క ము.

[అంశట కంచుకి ప్రవేశించును.]

కంచుకి.—

ఉ. వేకువప్రాచునుం దనుభవించుదు రెల్లకుటుంబు లర్థముల్,
తోకములం దనంతరము ద్రోచి భరంబు భజింతు గూఱటఁ;
మా కయినక శరీరమును మాల్చుచు నిచ్చలు వార్ధకంబునక
బైకొను గేవ యందుఁ జెఱి! పైదలులం దధికార మక్కఱగా! రం
[పరిక్రమించి] నియమస్తురాలు కాశిరాజపుత్రి నన్ను ఆజేకించినది ఏమనఁగా—
“నేను వ్రతము నెఱవేర్చుకొనుదాననె అలుక ఉజ్జగించి నిపుణికముఖముగా మహా
రాజును పూర్వము వేడియొన్నాఁడు. దానినే నీవు నామాటవలన విన్నవింపుము.”
అని. నేనును ఇప్పుడు సంధ్యాజాప్తమును ముగించుకొన్నమహారాజును చూచెదను.
[పరిక్రమించి, చూచి,] రాజభిననమంను దివసావసానావృత్తాంతము రమణీయము
గదా. ఎట్లన, నిచట,-

మ. నిలుచుక మల్చినయట్లు మస్కిగడలక నిద్రాలసంబుల్ శిఖిల్,
వలఘుల్ భాసిం బాలఘాపములచే గాగావతాఘ్యక్రియఁ,

బలిపుష్పాంచిత మైసతావులను బ్రజ్జ్వలంబుల సాంధ్యచుం
గళదీపంబులఁ బంతు రాచగణని క్తల్ వృద్ధ లంతఃపురిఁ.

౪౨

[నేపథ్యమునైపు చూచి] ఆహా మహారాజ ఇట్లే వచ్చుచున్నాఁడు.-

తే. చుట్టురాఁ గరదివ్వెలఁ బట్టి కేల
నూసిగపుటాండ్లు గొలిచి రా, నొప్పు నితఁడు,
కొండగోఁగులు తటములనిండఁ బూచఁ,
జట్టువలుసోమిఁ జరియించుశైల మనఁగ.

౪౩

ఈమనసు దృష్టిపథములో నిలిచి ఎదురుసూచెదను.

[అంశుట యథానిర్దిష్టుఁడు రాజు ప్రవేశించుచు, విమావకుఁడును.]

రాజు.—[అర్చగతము]

తే. పనులలోఁ జొచ్చి యుత్కంఠ వెనుక కుంచి
పవలు గడపితి నంతగా బాధపడక,
అకలితవినోద మై దీర్ఘ యాను మగుచు
నొంచురాతిరి నెట్లు వేగించువాడ.

౪౪

కంచుకి.—[సమీపించి] జయము జయము దేవరకు. దేవేరి విన్నవించు
చున్నది:—“మణిహర్ష్యముమీఁద చంద్రుఁడు ఎంతయు మనోహరముగా నగ
పడును ఆచట సన్నిధి యొసంగుదేవితోఁగూడ రోహిణీసంయోగము దాఁక ఎదురు
చూచుచుండఁ గోరుచున్నాను.” అని.

రాజు.—అర్చుఁడా, లోతస్యఁడా, దేవితో ‘నీయిచ్చ’ అని విన్నవించుము.

కంచు — ఏలినవారిగూర్జి. [అని నిష్క్రమించును.

రాజు.—వయస్యా, దేవేరియారంభ మిది, ఏమి పారమార్థికముగా వ్రతము
నిమిత్తమే అగునా?

విమా.—ఓయి నామ శోభుంది - దేవిగారు పశ్చాత్తాపంపొందినవై నీప్రణి
పాతపు ఉల్లంఘనాన్ని వ్రతమివ్వకే గడిచివెళ్ళుదానికి కోరుతున్నది - అని.

రాజు — ఉపపన్నమునే నీవు చెప్పితివి. అట్లే గదా-

క. ప్రణాళి లంఘించి తొలి
వెనుకం దాపంబు నొంది వినిగూఁముగా
ననునయము లొసఁగి ప్రియునికి
మనస్వినులు మాన్చికొండ్లు మదిలోనిత్రవఁ.

౪౫

కనుక మణిహర్ష్యముమీఁదికే మార్గము చూపుము.

విమా. — ఇటు ఇటు. గంగాతట గాలమును శోభిస్తావున్న యీ స్ఫటికమణి మెట్ల మీదుగా ప్రసోహనరసమణియాన్ని మణిహర్ష్యాన్ని ఎక్కవయ్యా.

రాజు. — నివు ముంగుగా ఎక్కు.

[అడలు మెట్లెక్కుట వభినయింతురు.

విమా. — [మాచి] ఓయి చంద్రోదయం కానున్నది. కనుకనే చీకటి నదలు తున్నతూర్పుకప్పు మొగము వెలుతురుచేత సాం పెక్కుతూ వుంది.

రాజు. — నివు సరిగానే చెప్పితివి.

ఆ. ఉదయశక్తినులుగున నున్నయందునికాంతి

తమము నదకినుండి దవ్య నలును,

గుంజలములు దీర్చుకొన్నతీరున నాడు

కనుల నిందగిజ్ఞుఖంబు తమపు.

౪౬

విమా. — హీ హీ ! ఓహో ! ద్విజాతులతో డిశకు కలకంఠమాదకపుసిరిగల వాడు ఉదయించినాడు.

రాజు. — [స్థితముతో] ఉదరపరాయణునికి ఎల్లయడలను తిండిమీదనే లోకము. [చేతులు మోడ్చి ప్రామిల్లి] భగవంతుడా, యామినిరమణా! —

తే. సాధువులక్రిగుకై నీవు సవిత్ర జొత్తు,
నువ యెసగి శేషియింతువు నురలఁ బితృ,

లే. బ యెవ్వెదురగుము వానింతువయ్య,

గి. శచూ గాహితాత్మ, క్రుక్కెదను నిన్ను.

౪౭

[అని లేచును.

విమా. — బ్రాహ్మణుఁడోటికో పలుకుదున్న ఏపితామహునిచేత అధ్యయనము కడ నై నివు ఆచారగ్రహం చెయ్యి, నేనున్న ముఖాసీనుడ నౌతాను.

రాజు. — అట్లే విమాగకునిమాట నంగీకరించి కూర్చుండి పరిజనముం గాంచి పట్టపగలుగా వెన్నెల గాయమండఁగా నివృత్తి లేల ? చెలువలారా, మీరు విశ్రమింపుడు.

పరిజనము. — ఏలినవారియూ.

[అని నిష్క్రమింతురు.

రాజు. — [చంద్రునిం గాంచి] వసుమతీడా, ఇంక నొకముహూర్తమునకు దేవి వచ్చును. కనుక ఏకాంతమున నాయున్దను వచించెదను.

విమా. — ఎందుకూ ? అగపడుతూ నేవున్నది అని. అయినాగాని, అటువంటి యమరంగం చూడగా ఆసక్తిచేత అత్తను నిలుపుకోవడం శక్యమే.

రాజు. — అట్లే ఇది. కాని, నాచునప్పులొనియభితాపము కడిదిగా నున్నది.

తే. విషమశిలలచాలు వేగంబు నుడివిన
యేటిజాలు వోలె నింతితోడి
పొందు విఘ్ననిహతిఁ బొందినకతమున
శతగుణత్వ మొందు స్వాంతశయుఁడు.

౪౮

విదూ.—ఆంగములు క్రుస్సిపోవుచున్నను అధికంగా శోభిస్తున్నావు. అందు వల్ల నీకు ప్రియాసమాగమము చెంతనే ఉన్న దవిశ్శలుస్తాను.

రాజు.—[నిమిత్తమును నూచించి] వయస్యా,

తే. గురుశోకాతురు నన్ను
నెరకోర్కులు గొల్పునుడుల నీ వెటులొ యటుల్
కర మాశ్వాసించు బలే !
స్ఫురణములక దక్షిణంబు భుజ మిది మిత్రా.

౪౯

విదూ.—బ్రాహ్మణనివచనం తప్పదు గదా.

[రాజు సప్రత్యాశముగా నుండును.

[అంతట ఆకాశయానమున అభిసారికావేష ఉర్వశియు,

చిత్రలేఖయు ప్రవేశింతురు.]

ఉర్వశి.—[తన్ను తాను చూచుకొని] సఖి చిత్రలేఖా, అల్పాభరణభూషితము నల్లనివీణాముతోడియాయభిసారికావేషము నీకు అందగిస్తూ ఉన్నదా?

చిత్ర.—వర్ణించడానికి నాకు వాగ్విధివము లేదు. ఇట్లు తలుస్తున్నాను, నేను పురూరవుణ్ణి అవుదును గాక, అని.

ఉర్వశి.—సఖి, మదనుని అన, నీకు, నన్ను శీఘ్రంగా అసాబగునియింటికి కొనిరా మ్మని.

చిత్ర.—ఇదుగో, మలిచిన కలాలాసశిఖరంలాగ ఒప్పుతున్న ప్రియమిత్రుని భవనాన్ని దఱిసితివి.

ఉర్వశి.—అట్లేతే, ప్రభావంచేత తెలుసుకోవే అయిన నావ్యాదయచోరుడు ఎక్కడ ఉన్నాడో ఏమి చేస్తున్నాడో.

చిత్ర.—[ధ్యానించి, ఆత్మగతము] కానీ, ఈమెను కొంచెము అడిస్తాను. [త్రకాశము] సఖి, ఈయన మనోరథప్రాప్త మయిన ప్రియాసమాగమముఖాన్ని అనుభవిస్తూ ఉపభోగముమైన ప్రదేశంలో ఉన్నాడు.

[ఉర్వశి విషాదము నటించును.

చిత్ర.—ఓనీ గోలా, ప్రియసమాగమానికి వేళే చింత యేయన్నది ?

ఉర్వశి.—[ఊహిడిల్లి] అసతీణము నాయెద సందేహపడినది.

చిత్త.—[మాచి] వీడుగో మణిహర్త్యముమీద వయస్యమాత్రసహాయుడు రాజర్షి. రా మతీ అతనిని సమీపింతుము.

[ఇరువురు దిగుదురు.

రాజు.—వయస్యఁడా, రాత్రితోఁగూడ మదనబాధ వేర్చుచున్నది.

ఉర్వశి.—అర్థము బయలుపడనియీవచనంచేత నాగుండె తల్లడిల్లుతున్నది. అగపడకుండియే విందాముగాక మనసంశయము తీరిందాకా, వీరినమ్మకపునుడువులు.

చిత్త.—నీ కిచ్చుచున్నట్లు.

విదూ.—ఓయి అమృతము లీనుతున్నయీచంద్ర పాదాలని నేవించు.

రాజు.—వయస్యఁడా, ఈవ్యాధి, యిట్టి సాధనములకు కుదురునది గాదు. చూడు:—

చ. సుమశయనంబు నూతనము, సోమునినిండుమరీచిపిండు, దే
హముచ నలందుచందనము, నచ్చపుము తైవుఁజే, ర్లివన్నియున్
క్షుమములు గావు నాచునసిజాతరుజ్జ గుదియింప; శక్త యా
యమరియునున్—

ఉర్వశి.—మతీ యన్య ఎవతె ?

రాజు.—

విచిత్రమున వ్యాప్రియమాణము తత్కథాళియున్. ౫౦

ఉర్వశి.—బృదయమా, నన్ను వదలి ఇతనిం గూడినందుకు ఫలమును నీవు ఇప్పుడు అనుభవించితివి.

విదూ.—అవును. నేనున్న మిప్త మయినలేడిమాంసం తిన దొరకనప్పుడు దానిని వేడతూ కీర్తిస్తూ ఊహిడిల్లుతాను.

రాజు.—ఇది నీకు ఘటించును.

విదూ.—నీకున్న అది త్వరలోనే ఘటించును.

రాజు.—సఖుఁడా, ఇట్లు తలంచెదను.

చిత్త.—ఓనీ! అసంగుష్టరాలా, విను.

విదూ.—ఎట్లు ?

రాజు.—

క. ఆయింతి తేరికుడుపున

కై యేయీయంస మొత్తె నాత్మాంసముచే,

నాయంగ మిది యొకఁడె నా

కాయమునఁ గృతార్థ మా, మిగత భర మిలకున్.

చిత్త.—ఇప్పుడు రావనింప నేల?

ఉర్వశి.—[తటానఁ దఱిసి] సఖీ, నేను దరిసి ఎదుర నిలిచినా మహారాజా ఉదాసీనుడుగా నున్నాడే?

చిత్త.—(స్థితమతో) మరీ జగిరముచేత తిరస్కరిణిని తొలగింప వైదివి.

[నేపథ్యమున]

భట్టిని, ఇటు ఇటు.

[అందఱు చెవి యొగ్గుచును. ఉర్వశి సఖితోఁ గూడ విషాదము చెందును.
విదూ.—ఓహో! వచ్చినది దేవి! కనక వాచయమడవుగా వుండు.

రాజా.—నీవును గుట్టు దాచి యుండుము.

ఉర్వశి.—సఖి, ఇప్పుడేమి చేతాము?

చిత్త.—దిగులు పడవద్దు. మనము మఱిగి యున్నాము. రాజునీ పట్టుపుదేవి ఉపవాసవ్రతకృతగా కనబడుతున్నది. కనక, ఈమె యిక్కడ చాలా నేపు ఉండదు.

[అంతట బౌద్ధమతాదుల సప్రసరిజన దేవి ప్రవేశించును.]

దేవి.—[పరిక్రమించియు చూచియు] ఒసే, నిఖణికా, వీడుగో భగవానుడు చంద్రుడు, రోహిణింగూడి అధికంగా శోభిస్తున్నాడు

చేటి.—మఱిదేవితో గూడితే భర్త విశేషరవణీయడు గాడా?

[పరిక్రమించును.

విదూ.—[చూచి] ఓయి నాకు స్వస్తివాచనం ఇస్తుందో, కాక, నీకు వ్రత మివచేత రోపము మాని ప్రణిపాతలఁ ఘనాన్ని తుడిచివేసుకో గోరి యున్నదో, ఎఱుగను. గాని, ఇప్పుడు నాకండ్లకు శుభదర్శనగా ఉన్నది దేవి.

రాజా.—[స్థితమతో] ఉభయమును ఘట్టి ను. ఆయినను నీవు పిచ్చుట చెప్పి తినే అది నన్ను గుఱించినదిగా తోచుచున్నది. ఏలన ఈమహానయరాలు—

ఉ. ధౌతదుకూలయుగ్మమును దాలిచి మంగళమాత్రభూషణై
పూతము లై నలేగటికమోసులఁ జూర్ణకచాళిఁ జెర్వియున్
చేతములోనిగర్వ మపచిశ్యపదేశమునన్ ద్యజించియున్
గాతరనేత్ర నాపయిని గన్న ప్రసాదముఁ దెల్పు మేననే.

౫౨

దేవి.—[తఱిసి] జయము జయము అర్యపుత్రునికి.

విదూ.—దేవిగారికి స్వస్తి.

రాజా.—దేవికి స్వాగతము.

[అమెను చేతిఁ బట్టి కూర్చుండఁబెట్టును.

ఉర్వశి. — సఖి, ఈమె జీవితముచేత ఉపచార మొందుట యుక్తమే. లేజా
లో శచికి ఏమాత్రము తక్కువపడదు.

చిత్ర. — బలి, అనూయావిముఖంగా పల్కితివి.

దేవి. — అర్యపుత్రుని పురస్కరించుకొని నే నొకానొకనోము నోచ వలసి
ఉన్నది. అందుకై ముహూర్తమునీపు అకను సహింపవలెను.

రాజు. — అట్లనివలెను. ఇది అక యెట్లు? అనుగ్రహము గదా.

విదూ. — స్వస్తివాచనము కల దైనయిటునంటి నిర్బంధము తరుచుగా కలు
గును గాక.

రాజు. — దేవి చేసెడియినోము పే రేమి?

[దేవి నిపుణికం గాంచును.

నిపు. — దేవరా, దీనిపేరు ప్రియము ప్రసాదనము.

రాజు. — [దేవిని చూచి] అట్లేని

తే. గాత్రము ను బిసప్పుచువు నకారణముగ

నీవ్రతముచేత, గల్యాణి యేల వాడ్చ?

చాచు నెవడంజలిని నీ ప్రసాదమునకు

ననునయింతువె యాదాసజనుని నీవు?

౫౩

ఉర్వశి. — ఈమెయందు ఇతనికి బహుమానము మిక్కుటంగా నున్నది.

చిత్ర. — ఓసిబేలా, ప్రేమడి ఒరులపా లయినపుడు నాగరకులు ఆధికంగా
దాక్షిణ్యము చూపుతారు.

దేవి. — [రస్తితముగా] మఱి యీనోము నోచడంబట్ల ఈత్రభావము; ఏమన,
అర్యపుత్రుడు ఈపాటియేని పల్కరించినాడే.

విదూ. — ఊహకావయ్యా! మంచిమాటను నిరాకరించగూడదు.

దేవి. — ఓల్లలారా, పూజార్తవ్యాసాని లేడి, మణిహర్ష్యమం దున్నచంద్ర
పాదములను పూజిస్తాను.

పరి. — ఇదుగో, గండము పువ్వులు లో నైనయపహారము.

దేవి. — [నాట్యమున గంధపుష్పదులతో చంద్రపాదములను అర్చించి] ఒసే,
ఈ యుపహారమొదలకొని మాణవకయ్యాను సమర్పించండి.

పరి. — దేవియాజ్ఞ. మాణవకయ్యా, ఇదుగో ఇది నికు.

విదూ. — [మోదకాలపల్లెరముం గైకొని] అమ్మా, నికు స్వస్తి. నియుపవాసము
బహుఫలము అగుగాక.

దేవి. — అర్యపుత్రుడా, ఇటు.

రాజు. — ఇది ఉన్నాను.

దేవి.—[నాట్యముచే రాజును పూజించి, చేమాడ్చుతో మ్రోక్కి] ఇదుగోనేను ఈదేవతాదంపతులను రోహిణీ గరిజాంకులను సాక్షీకరించి అర్యపుత్రుని అనుప్రసన్నుని చేస్తున్నాను. ఇది మొదలుకొని ఏచెలువను అర్యపుత్రుడు వేడునో, ఎవతె అర్యపుత్రుని సమాగమానికి ఉద్విగ్నముతుంజో, అచెలువతో నేను ప్రేమబంధముతో వర్తింపవలయు నని.

ఉర్వశి.—అహో! ఈమాటకు అభిప్రాయ మేమో ఎఱుగకున్నాను. నాకు మఱి హృదయము విశ్వాసముచేత విశదమైనది.

చిత్ర.—సఖి, మహానుభావురాలు పతివ్రత నీకు అనుజ్ఞ యిచ్చింది, ఇక నిర్విఘ్నంగా నీకు ప్రియసమాగమం కలుగుతుంది.

విదూ.—[అపవారించి] చెయి తెగినచెంబడివాడు చేప తప్పించుకొని పోగా 'ఇంగుపల్లి నాకు ధర్మం కలుగుతుంది' అని చెప్తాడు. [ప్రకాశము] అమ్మా, ఏమి నీకు అట్టి ప్రియదా ఈదొడ్డవాడు?

దేవి.—మూర్ఖా, నేను నాసుఖమును మానుకొని అర్యపుత్రుని సుఖతరీరుని చేయడానికి కోరుతున్నాను. అందువల్ల తెలుసుకో ప్రియదో కాదో అని.

రాజు.—

క. ఈగల వొం డొకతెకుఁ, గై

కోగల వీదాసు నీవు కొమ్ము; య టైనఁ,

నేఁ గా నట్టిఁడ నట్టినిఁ

గాఁ గొంటివొ నను నకాండకాతరమతి వై.

గీగ

దేవి.—అవుడవో కావో, ఉద్దేశించిన ప్రకారము ప్రియమప్రసాదన వ్రతము నెఱవేఱినది. పిల్లలారా, రండి పెద్దాం.

[దేవి తరలినది.

రాజు.—ప్రేయసీ, ఇపుడు నన్ను వదిలిపోయెదని నేను ప్రసాదికుడను గాను.

దేవి.—అర్యపుత్రుడా, నే నెప్పుడు నియమమును ఉల్లంఘించినదాన్ని కాను.

[దేవి సపరివార నిష్క్రమించును.

ఉర్వశి.—సఖీ, రాజర్షి ప్రియకళత్రుడు, మఱి నేను హృదయాన్ని అపుకో లేక ఉన్నాను.

చిత్ర.—అయితే, నీవు నిరాశ వై నివర్తిస్తావా?

రాజు.—[అశునముం బొంది] వయస్యా, దేవి దూరము పోయి యుండదు.

విదూ.—చెప్ప దలచుకొన్నమాటను జంతు లేకుండా చెప్ప. రోగము అసాధ్యమని వైద్యుడు రోగిని విడిచివేసినట్లు, నిన్ను అయిల్లాలు స్వచ్ఛందవర్తినిగా వదిలివేసింది.

రాజు.—నుజీ ఉర్వశి యే మయినా,—

ఉర్వశి.—కృతార్థురాలు అగునా!

రాజు.—(కుశకము)

తే. లీనయై యందెరవళిమాత్రాన నాదు

వీనుదోయికి విందుగావించుకొక్కొక్క ?

వెనుక కల్లన వచ్చి నావీక్షణములఁ

ముగ్ధకరపంకజములతో మూయు నొక్కొక్క ?

తే. హర్త్యశలమున నిచటఁ దా నవతరిల్లి

మలసి మందాక్షమందాయమాన యగుచు

నడు గడుగు గాఁగఁ బెట్టించి గడుచుఁ జెలియ

బలిమిఁ దేర నాకడకుఁ దా వచ్చుకొక్కొక్క ?

౫౫

ఉర్వశి.—సఖీ, ముందుగా, ఇతనియీశోరికను తీరుస్తాను.

[వెనుకకుఁ బోయి శ్రీనికన్తులను మూయును.

చిత్రలేఖ విదూషకునికి సన్న నేయును.

రాజు.—[స్వర్గ కూపించి] చెలికాఁడా, ఈవరాలోహ నారాయణునితోడ నుండి జనించినట్టిది.

విదూ.—ఏవు ఎట్లు తెలిసికొంటివి ?

రాజు.—ఇందు తెలియని దే మున్నది ?

క. స్తరశరజ్వరరితం నీ

శరీర మీక నెచ తెఱచేతిస్వర్గకుఁ దనియు ?

హరిణాంకాంశువులకుబలెఁ

దరణికిరణములకుఁ గలువ దాల్చుదు తనువు.

౫౬

ఉర్వశి.—[చేతుల నెడలించి లేచి కొంచెము అవలికి జరిగి] జయము జయము మహారాజుగారికి.

రాజు.—నుందరీ, స్వాగతము. [తనతో ఏకాసనమండే కూర్చుండఁ బెట్టును.

చిత్ర.—వియస్యసికి నుఖమా ?

రాజు.—నిశ్చయముగా సమకూడినది.

ఉర్వశి. — సఖి, పాపరాజు, నేని యిచ్చినది. అందుకల్ల ప్రణయినివలె ఈ యనతో శరీర సంపర్కం పొందితి; అంతే నాని నాకు దు సౌభాగ్యవర్తనాన్ని సమర్థించు.

విమా — ఏమి' ఇక్కడనే మీకు పొద్దు కుంకినదా?

రాజు — [ఉర్వశిని చూచి]

క. నేని యెన గిన దనియే

యీవచ్చుచు వ్యాప్తులై వహించెనవేళ,

ఏవారియనుచుంబున

నీవు తొలుత ప్రుచ్ఛిలించి తీవ్రవయంబు?

౧౭

చిత్త — పయస్యా, ఈమె చెప్పగల ఉత్తరము లేదు. ఇప్పుడు నావిన్నపము నాలకించు.

రాజు. — అవహితుడను.

చిత్త — పయస్యదా, అనునితర్యంతి వేసవిలో నేను సూర్యభగవంతుని ఉపాసించుచుతిప్పున్నది. కనక ఈనాటి కుసుమ స్వర్గాన్ని స్మరించునా వ్రాడేలాగు పయస్యకు పయస లేదు.

రాజు. — కల్యాణి.

తే. వ్యవతీతసౌఖ్య మై కలులు గిరము,

దాని నెఱపించ నెచ్చెమ దంట యిగును?

ఈమూరి కైన వియమి పునూరవునా

దంపు గును దా న స్సాధారణుడు.

౧౮

చిత్త. — అనుగృహీత స్త్రీని. సఖి ఉర్వశి, అలంకరక నన్ను వీడ్కోల్పుము.

ఉర్వశి. — [చిత్త లేఖను కొంగిలించి] సఖి, నన్ను మఱుకుమా.

చిత్త — [ప్రీతితో] పయస్యాతోకూడిన నిన్నే నేను జూచి వేసకొనితి నిరదానను. [అని రాజునకుం బ్రాసెనల్లి నిష్క్రమించును.

విమా — అహ! కోరిక తీడంలేదు నీవు నిర్దిష్టతున్నవు.

రాజు. — ఎంత కష్టమన్న ననిగా, చూడు.

శా. ప. కేకాదపనా కణం బివ దటుల్ నానాననీరాజుచూ

డా చొప్పుజ్వలరన్న నానిచివేతా శ్రాగవ్యాంబు దూక,

ఈకం కేకాదపదపీఠముని నే నేకాంతనేవాక్కుతి

శ్రీకిం బాత్రను నెటు మెట్లై కొప్పుర్ల జెందగవ్యక్తవి. ౧౭౧

ఉర్వశీ.—ఇంతకన్న ప్రియతరము పల్కడానికి నాకు విధవంలేదు.

రాజు.—[ఉర్వశీని కేలఁ బట్టి] అహో ! ఈస్థితలాభ మనఁగా విరుద్ధములు పెరుగుట గదా.

శా. ఆపాదంబులె యొందవంబులు పరాష్లాదం బిడుఁ మేనికే,
ఆపౌష్పేషవబాణసంశతులె పెల్లానంద మొందించెడి,
ఏపుం జూపుచు నేది యేది మును న న్నేఁచెఁ సభి, యిష్టదే
ప్రావయ్యె నినుఁ గూడ నాకనునఁచు ప్రాప్తంబువోలె వెనకఁగి-

ఉర్వశీ.—విలంబముచేత తర్యపుత్రునియెడ అపరాధిని నైతిని.

రాజు.—కాదు అట్లు గాదు.

తే. ఎట్టకేలకుఁ గృచ్ఛాన నెనసినట్టి
నుఖమె రసవత్తరం బయి శోభఁ జెందు,
వడకు సోలినతటిని నిర్వాణ మొనఁగుఁ
జెట్టునీడ నగునకు నిశేషముగను.

౬౦

విదూ.—ప్రదోషరమణీయ మైనచంద్రపాదాలని నేనించినావు. ఇప్పుడు నీకు పడకటిల్లు చేరడానికి సమయము.

రాజు.—అ టయిన, నీసఖకి మార్గము చూపుము.

విదూ.—అవ్వా, ఇటు ఇటు.

[ఆని పరిక్రమింతురు.

రాజు.—ఇది ఇప్పుడు నాప్రాగ్ధన.

ఉర్వశీ — ఏ మని ?

రాజు.—

ఆ. శతగుణితయుఁ బోలె జరిగి మున్ను త్రి.యూమ
యనుపగతమనోరథునకు నాకు,
అట్లె జరుగునేని యంభోజవత్క్రాక్షి
నీసమాగమమున నేను గృతిని.

౬౧

[ఆని అందఱు నిష్క్రమింతురు.

తృతీయాంకము సమాప్తము.

ప్రవేశకము.

క. అనుఁగుసఖఁ బాసి వనటన్

బనవు సఖయు క్త హంసి వ్యాకులమతి యై,

ఇనకరసంస్పర్శకు వి

చ్చిననెత్తామరలకొలనిసీమలయందున్.

1

[అని చిత్రలేఖాసహజన్యల ప్రావేశికి అక్షి పిక.]

[అంతట విమనస్కు చిత్రలేఖయు సహజన్యయు ప్రవేశింతురు.]

చిత్రలేఖ ప్రవేశాంతరమున ద్విపదికతో దిక్కులు నూచి]

[గేయము]

సఖ కనఁబడనియంత,

సరసునఁ గ్రుందిలు వంత,

అశ్రులు వెల్లువ గాఁగ,

హంసీయుగము మది గ్రాఁగ.

2

సహజన్య. — సఖ, చిత్రలేఖ, వాడిపోతూవున్న నూలు ఊకులతామర పూవులాగు ఉన్న నీముఖంబుక్కఱాయ నీహృదయంలోపలి అస్వస్థతని తెల్పు తున్నది. నీదుఃఖానికి కారణ మేమో చెప్పవే. నీతో సమదుఃఖును కాగోరు తున్నాను.

చిత్ర. — సఖీ, సహజన్యా ! అచ్చరలవంతువరుసను ఇక్కడ మార్యభగవంతు నికి పాదములనేవ నేను చేయవలసివున్నాను. అందుచేత ఉర్వశికోసము అధికంగా ఉక్కిరింతురాలి నై యున్నాను.

సహ. — ఎఱుగుదును మీయశోన్యప్రేమను. తర్వాత తర్వాత?

చిత్ర. — అంతట ఈదినములలో దానివృత్తాంత మేమో అని సంయమమున చూడగా అత్యాహితము కనబడినది.

సహ. — [అశ్చర్యముతో] ఏలాగు ?

చిత్ర. — ఉర్వశి రాజ్యభారమును మర్మగులమీద ఉంచిన రతిసహాయుణ్ణి ఆరాజుగ్ని తోడుకొని విహారార్థ మై గంధమాదనవనానికి వెళ్ళినది.

సహ. — ఆటువంటి పరిణామంలో కలిగేది ఏదో అదే గదా సంభోగ మనగా. తర్వాత తర్వాత?

చిత్ర. — ఇక్కడ మిన్నేటియిరుకదిన్నెలలో క్రీడిస్తూవున్న ఉదయవతి అనే విద్యాధరకన్యకకు ఆరాజుగ్ని తేలి మంచినా డని ఉర్వశి అరిగినది.

సహ. — సరే. మిక్కుట మైనప్రేమకు సహన ముండదుగదా. తర్వాత తర్వాత?

చిత్ర. — అంతట, కాంతుడు ఎంత బతిమాలుకొన్నా మెత్తబడక ఉపాధ్యాయకాపహతవ్యాదయ యై స్త్రీలు చొరరాని దైన కుమారవనం చొచ్చినది. చొచ్చినవెంటనే కారణాంతరముచేత ఈమెరూపము లీగగా మారిపోయినది.

సహ. — విధికి అసాధ్యము లేదు. అటువంటి అనురాగానికి అకస్మాత్తుగా ఇటు వంటి యీ అనర్థపరిణామము ! ఇప్పుడు అరాజ్ఞి యిచ్చ యేమి ?

చిత్ర. — అయిన అకాశలోనే ప్రియతమను వెరుక్కొంటూ రేయింబగళ్ల గదులూ వున్నాడు; వీతరాగులకు కూడా ఉత్కంఠను గలిగించే యీ మేఘాదయంచేత అనర్థముపా లయి పోయేయి.

[అనంతరమున జంభలిక]

[గేయము]

సఖి కనబడనియంత,
సరసునఁ గ్రందిలు వంత,
అశ్రులు వెల్లువ గాఁగ,
హంసీయుగము మది గ్రాఁగ.

3

సహ. — సఖి, అటువంటి అకృతివిశేషములు చిరకాలము దుఃఖభౌజనములు కానేరవు. తప్పకుండ వీదో అనుగ్రహరూప మైననిమిత్తము వారికి సమాగమకారణ మవుతుండ్లి రా మరి, పొడువనున్న ప్రాద్దువెల్పును సేవితాము.

[అనంతరమున భండధార]

[గేయము]

చింతావిదూనమానసయై
స్నిగ్ధాదర్శనలాలసయై
వికచపద్మాంచితనీరమున
విహరించు హంసి కాసారమున.

4

[అని నిష్క్రమింతురు]

(ప్రవేశకము ముగిసినది.)

అం

చ తు ర్థ ం క ము.

[గేయము]

క. కరివతి సొచ్చె వనిఁ బ్రియా
విరహోన్మాదంబునలనివిస్మృతిఁ దెలుపుచున్
తరువతితకినలయసుమో
త్కరమండిత మగుచు భూరికాయ మొప్పున్.

5

[అని పురూరవుని ప్రావేశకి లక్షి పిక]

[అంతట ఉన్మత్తవేషుఁడు రాజు ప్రవేశించును.]

రాజు.—అ! ఓరిపాపిష్ఠా రక్కసుఁడా, నిలునిలు. నాశ్రేయసిని గొని యెట
కేగెదవు? అ! కొండకొమ్ముమండి మింటి కగసి నామీఁద బాణాలు కురిపించు
చున్నాఁడు 'బెడ్డకై' కొని కొట్టుటకు పరు విడుచు, అనంతరము ద్విపదిక చే దిక్కులు
నూచి]

[గేయము]

స్వాంతము సకి వగయేర్పున్
సరసిఁ దాఁ బట్టుప లార్పున్
అశ్రుపూరితనయనుం డై
హంసతరుణుఁడు దీనుం డై.

6

[పరికించి]

మ. ఇది సన్నద్ధము నూళ్ల వారిదము, గాఁ డింద్రారి గర్వాంఘుఁ డి;
య్యది యింద్రాంబుధ మౌను గాని, శ్ర వణాంతాకృష్టమౌన్దిల్లు గా;
దిది యాసారము గాని, ముల్కీతతి గా; దీహేనుకామాభ నా
హృదయాభీశ్వరియైన ముర్వశియుఁగాదే, శంప రక్షా నక్కటా! ౬౨
[అని మూర్ఛి పడి ద్విపదిక చే లేచి నిట్టూర్చి.]

క. మదిరేక్షణను హరించెన్

మదవిమన రిక్కసుఁ, డనుచు భ్రమం బడితిని నే,
సది సూడఁ గ్రొవ్వులు గుఁదీ
వ దళ తళ లాడ మ్రబ్బు వర్షించెడినే.

7

[అలోచించి] రుభోరువు ఎటకేగియుండును ?

మ. కినుకక శక్తత దిచ్చుమో నయినదో? కిన్కం జరం బూనదే;
చనెనో నాకముఁగూర్చి? నాయెడఁ గడు సాన్వంతంబు భావార్ద్రామా;
కొని పో నాయెదురక దెగింపుదురె రక్షోవీరు లైన సఖి?
కనుక ట్టె ప్రియ యత్తమిలై! నిటులక గారెంతువే దైవమా! ౬౬

[అని ద్విపదిక చే] [దిక్కులం గాంచి, నిశ్వాసముతో] [ఆశ్రువులతో] దైవము
విపరీతమయినవానికి దుఃఖమువెంట దుఃఖము సంభవించును. ఎట్లనః—

ఆ. వచ్చె నివుడె నాగుఁ బ్రాణనాయకతోడ
నోపరానివిరహతాపభరము,
అభినవాంబుధరము లాతపర్థి నడంప
హితము లగుదినములు నివె తొడంగె. ౬౮

[అనంతరమున చర్చర]

క. జలద, కినియకు, ముదల; యవి
రళధారాధోతభాసురదిశాముఖుఁడ;
ఇలఁ గందునేని సకి, న
వ్వల నీ వేమి పఱపిన నవారణ నైత్యు. ౮

[నిరూపించి] వ్యర్థముగా నేను నామనస్సులోనిపరితాపవృద్ధిని ఉపేక్షించుచున్నాను.
మానులకూడ చెప్పుదురు గదా, 'రాజు కాలమునకు కారణము' అని. కనుక నే నేల
మేళుర్తువును మాన్పివేయఁగూడదు.

[అనంతరమున చర్చర]

[గేయము]

గంధమ శనుధుకరకలగానము
వాద్యమానపికవాద్యధ్వనినము
పవనోద్వేల్లితపల్లవపూరము
అడవిఁ గల్పక మభినయసారము. 9

[అని నర్తించి] పలికు. వార్షికచిహ్నములచేతనే రాకు రాజోపచారములు
ఇప్పుడు జరుగుచున్నవి. ఎట్లనః—

తే. మించుఁబొన్పించుమేఘుఁబె మేలుకట్టి,
వీచుఁ బూరెమ్మచామరల్ వేతనములు,
వందు లగు ఘర్త మఱ నెలుం గొందుశిఖలు,
నెలసరులఁ గాన్క లిడెన బేరు లగు గిరులు. ౬౯

కాది, ఇట్లు నాపరిచ్ఛిదమున క్షామించుకొన్న నేమి ఫలము? ఈయడవిలోనే ఆ ప్రియను వెదకదనుగాక.

[మోల నర్చరీపాఠాంతమున భిన్నకము]

[గేయము]

అబలావిరహాశుః డతిమఃఖశుః
దైవము దూరును స్తంభిశుః
భూధరనసమునః బుష్కీజ్వలమున
గజరా జేఁగెడి క్షీణగమనమున.

10

[చూచి] ఆయ్యా, వెదకఁ దొడంగినవాకు సందేహమువలె అయినది. ఏ లన,

తే. గర్భజలము లార క్త ర్శములు నయిన
పుష్పములచేత నిదే నవభూమికదళి
కినుక నంతరశ్రువు లైనననితకసుల
నుత్కలికతోడ స్తరియింప నూన్చె నన్ను.

౧౧

ఈదారిని పోయియుండినను అచుహరియను ఎట్లు కనిపట్ట నగును?

తే. అనుగు లిలఖిఁద మోపె నేనానుగాత్రి
వానఁ దడియిను మైనయీవనశిలమున,
శ్రోణిభరిమున మడుగులు క్రుంగఁ బోలు
యావకపుఁజారుపదపం క్తి యగపడెడిని.

౧౨

[ద్విపదికచే] [పరిక్రమించిచూచి హర్షముతో] దొరకినది గుర్తు, దీనిచేత ఆశోపనమార్గమును ఊహింప నగును.

తే. మగ్ననాభి రుషాసం భ్రమగతి ననువఁ
గాఱునశ్రుల మాపిరాగంపుగుర్తు
లైనది యిది శుకోదరశ్యామలంబు
చ్యుతము నిస్సంశయము స్తనాంశుకిము! బళి శే.

౧౩

[అరసి] ఏమి! ఇంద్ర గోపములతోడిక్రాంతపచ్చికబతులు ఇది. ఈస్థనవసమున ప్రియాప్యత్తాంతము ఎట్లు తెలియును? [చూచి] ఆహా! జడివానకు ఉచ్చిశశిలాజకు స్థలిలోనిపాషాణము నెక్కి —

ఆ. తూర్పుగాలిజట్టుఁ ద్రోచుచు నుండంగ
నంబుదముల నెమలి యట్టె గాంచు,

గర్భమందుఁ గేక గ్రాలుకంఠంబును
సాగినంతపయికి సాచికొనుచు.

౬౯

[సమీపించి] దీని నడిగెదను.

[గేయము] శ్రీ వేమన గ్రంథాంతము.

సంప్రాప్తాపద్భారుం డై,
క్షణహతపరేభవారుం డై,
కాంతాదర్శనలాలనుం డై,
కరిషతి విస్తృతమానసుం డై.

11

[దానితో ఖండకాంతమున చర్చి]

[గేయము]

కేకిసార్వభౌమ, లోకానందన, కేల్తోడ్చి నిన్ను వేడెదను,
ఈకానలోఁ గంటె యెందేని నాప్రియఁ జెప్పుమి దయఁ బూనియెదను
వినవయ్య చెప్పెద వనితను గనిపట్ట స్పష్ట మయినయానవాలు,
రాకాచంద్రానన రాజహంసయాన యీపాటియే నీకుఁజాలు.

12

[చర్చికచే కూర్చుండి ప్రాంజలి యై]

తే. కల దయా నాకు నుత్కంఠ కాలకంఠ,
ఆయతాపాంగ నోసితాపాంగ నీవు
చూచుకన్దోయి తనియనిసాగనుక తై
వనిత నొక్కతై గంటివో వనశలమున.

20

[చర్చికతో చూచి] ఏమి? బదులు పల్కకయి నర్తింపగ జొడంగినది! దీనికి
హర్షకారణ మేమి? [చింతించి] కాది ఇది తెలిసినది.

ఉ. నాప్రియ కానరానికతన న్నృదువాతవిభిన్నబర్హ మై
యేవున నిస్సపత్నత వహించెడి నీయహిభోజి యిప్పు; జౌ
రా! ప్రియ కేశసాలి పురుషాయిత కేలివిశ్లేర్ణ బంధ మై
ప్రాపితపుష్పదామముల భాసిల, మ్రోల ని దేఁగు నేయునో?

21

కాది ఒరులన్యకనముచే సంతసించెడిదీనిని అడుగను. ద్విపదికచే దిక్కులు
నూచి [పరిక్రమించి] ఇది కోయిలకోహలి, ఎండల కనంతరము వదమేచి నేరటి
చెట్టున నెలకొన్నది. పక్షులలో ఈనారి పండితము. దీనిని ప్రార్థింతునుగాక.

[అనంతరమున ఖురకము]

[గేయము]

విద్యాధరవనలీనుం డై,
విపులబాష్పనయనుం డై,
గజవతి యడలునఁ గలఁగూఁ,
గగనము గొల్పుచు మెలఁగూఁ.

13

[ఖురకాంతమున చర్చరి]

సఖి ! సఖి !

[గేయము]

సందనననిని స్వచ్ఛందగామినీ కలవాణి పికకామినీ,
నాతోఁ జెప్పవెనర్తిలి యొప్పుంగఁ బ్రియఁ గంటేచి నే నుప్పొంగ.
[దీనినే నర్తించి ఇలంతక చేఁ దఱిసి హాఠరించి] అమ్మా,
తే. కాముదూతి వ టంగ్రు నీ గామిజనులు,
మాసహరణాప్రతిహతాస్త్రమంత్ర మీవు;
ప్రియతమను నాకడకు నేని వేగ తెమ్ము,
కొనుము కలవాణి న న్నేని కొమ్మకడకు.

22

[*నాటకముచే ఇంచుక మరలి] ఏ మనెదఁమ్మా నీవు? 'నిన్న ఇంత యడరకుని విడిచి ఎట్లు పోయినది?' అని అడిగెదవా? చెప్పెదను వినఁమ్మా.

తే. కోప మూనిన దేని యాకోపమునకు
హేళు వొకటియు నాయందు నే నెఱుంగ;
ప్రియతములయం దెటను ననపేక్షితములు
ప్రభుత భావస్థలితములు భామిచులకు.

23

ఏమి! కథాచ్ఛేదము కావించి తాపనిలానే వచ్చినది.

తే. ఒరులవగ పెం తయినఁ జల్ల నుంట నిజమే,
ఇరుమపా లైననాయూచ నెడఁగఁ ద్రోచి
ఆను నభినవపాక మియ్యది మనాంధ
రాజజంబూఘలము సగరమును బోలె.

24

ఇట్లయినను నాప్రియవలె మంత్రాలస్వన యగుటంబట్టి ఈమెయందు నాకు కోపము లేదు. ఇచ్చటనుండి నేను [ద్వీపదిక చే] [పరిక్రామితకముచేత చెవి యెక్కి] అహో! దక్షిణమున ప్రియాచరణన్యాసమును ఆంజనవల్లి తెల్పుచున్నది కాని, అటు కేదను. [పరిక్రమించి]

[గేయము]

దయితావిరహాంతవననుడు,
అవిరళబాష్పనయనుడు,
శోకభారవిసంఘటగమనుడు,
గురుతాపదీపితనుడు,
కరిపతి దూసుడై గవి నున్నవాడు
కానలోఁ దిరుగుచున్నాడు.

15

[అని కుభముచే ఆటు ఉపధంగములు; అనంతరమున ద్విపదిక చే దిక్కులు నూచి]

[గేయము]

ప్రియకరిణీవిశ్లేషితుడై,
గురుశోకానలదీపితుడై,
శాష్పజలాపిలలోచనుడై,
కరిపతి దిరుగు దీనాననుడై.

16

అయ్యో ఇసీ ఇసీ!

*క. జలదముల నిర్దుకొనుది

క్కులఁ గన్గొని మానసమునకు సముత్సుకత
వెలలెడిమదకలహంసల

కలరుత మిది, యందెరవలి గాదాయె గటా!

౨౫

కావ. మానసోత్సుకము ప్రయినయీపక్షుల సరస్సునుండి ఎగిరిపోకమునుపే వీనివలన ప్రయాప్యతాంతమును తెలిసికొనవలయును. [అంతింక చేత నమిపించి] ఓహో యి జలవిహంగమరాజా,

తే. పోవుదువు గాక మానసమునకు వెనుక,
వదలు బ తెంపుబిసముఁ గొనెదవు పిదప,
తీగు గాక నావగ ప్రియవార్త జెలిపి,
తనపనికి మున్నె కృతి చేకోవని నేయు.

౨౬

దీవు తల యెత్తి మిన్ను నూచుటచేత 'మానసోత్సుకుడను నేను చూడ నయితిని' అని పల్కెదవా? [కూర్చుండి చర్చల]

*క. ఘనముల నిర్దుకొనెడిదిశ. అను గని మానసమునకును లాలసతోడకా

గనఁ గోరురాజహంసునిస్థని. యిది మంత్రోజితము గాదు కటా!

[గేయము]

తస్కర, హంసా, దాతువు రా

[అని నర్తించి లేచి]

తే. సునదనను నాదుప్రియశ్రమఁ జూచి తీవు
కొలనిదరి నంచ, కానిచోఁ గొంటి వెట్లు
మదవిలాసపదముఁ దన్తయనము నెల్లఁ,
దెక్కలివి, లేదు కా దనఁ దెగువ గలవు.

22

[గేయము]

గతిచేతనే నేఁ గంటిని రా.

[చర్చకతో సమీపించి కేలు మాడ్చి] అందులననే

క. నాకొమ్మ నిమ్మ హంసను,
కైకొంటి తదీయ మైనకాంతగతంబున్,
ఏకాంశము కనఁబడుచో
నీకొని యభియుక్త మెల్ల నియ్యన వలయున్.

23

[మరల చర్చక]

[గేయము]

కలుచితి వెట నీగతి గతిలాలస ?

సకిని గంటివి పో జఘనభరాలస.

17

[మరల చర్చక] 'నాకొమ్మ' 'ఇత్యాది పఠించి [ద్విపదిక చే నిరూపించి] [నిరూపించి] ఇది దొంగలను దండించువాఁడు రాజా! అని భయముచేత ఎగిరిపోయినది.

[పత్రికమించి] ఇది యిట శ్రీమాసమేతము చక్రవాకము. దీని నడిగడఁగాక.

[అనంతరమున కుటిలిక]

[గేయము]

మర్కరణితకచారువున [మల్లఘటి—]

కుసుమితపల్లవిశుభగువున, [చర్చక—]

దయితానిరవరోన్మాదమున

కరిపతి శ్రీమృగు గహనమున.

18

[ద్విలయంతమున చర్చక]

[గేయము]

గోగోచనాకుంకునువర్ణాంచిత జక్కవరాణి నాప్రియను,

ఆమనిపనల విహారము స్ఫుంగఁ గంటిని చెప్పుము దయను. 19

[చర్యకతోఁ దఱిసి హాకొరించి.]

క. ఓయీ రథాంగ, యీరధి
ప్రేయసిఁ బాసెను రథాంగవిజయశ్రోణి
నీయెడ ననుయోగంబు
జేయు మనోరథశతంబుచే వృతుఁ డగుచున్.

౭౯

ఏమి ! 'కః కః' అన్నదే, ఇది నన్ను తెలిసికొ లేదా?

క. ఎవనికి రవియున్ శశియున్
దవుదురొ మాతామహుఁడుఁ బితామహుఁడును నై,
ఎవని వరించిరొ యిరువురు
ధవుఁగా స్వయ ముర్వరయును దా నుర్వశియున్.

౮౦

ఏమి ఊరకున్నది ! కానీ, దీనిని చీకాట్లు పెట్టెదను.

చ. సరిసిని దామరా కొకటి చాటగుమాత్రన నీవు నీసకి
బొరయక దూర మేగె నని పొక్కుచుఁ బెల్లెలుఁ గిత్తు, నీ కిటుల్
పరఁగుఁ బ్రియానురాగమునఁ బాసి వసించు భయంబు, ప్రేయసీ
విరహికి నాకు నీక్రియఁ బ్రవృత్తిపరాజ్ఞుభిత్ వహింతువే !

౮౧

ఎల్లప్రకారములను నాయదృష్టవిపర్యాసము శ్రభావము నూపుచున్నది. కే
అవకాశము చూచుకొనెదను. [పదాంతరమాన నిలిచి] కానీ, ఇటనుండి జరుగను.
[ద్విపదికచే పరిక్రమించి, అపహాసించి]

ఆ. లోనఁ దేటి యులియఁగా నొప్పునీతమ్మి
యేగనీదు నన్ను నిచటుదలఁగి,
నేను మోవి చుఱుకుగా నొక్క సీతార్కర
ముగ్ధ మైనకాంతముఖము వోలె.

౮౨

కానీ, కమలాధ్యాసి యైనయీచుధుకరమునుగూర్చియే యాచకుఁడ నయ్యె
దను. ఇటనుండి పోయి పశ్చాత్తాపపడ నేల !

[దీని యంతరమున అర్థద్విచతురస్రకము]

[గేయము]

క్రమవృద్ధగురుప్రేమరసంబున
ఆడుఁ గోడెహంస కామరసంబున

20

[చతురస్రకముచేతఁ దఱిసి కేలు మోడ్చి]

ఆ. వాధుఁడమా, వచింపు మదిరాక్షివార్తను,

[విభావించి]

వలవ దీవు నాడుచున్న గడపు ;
 ఆవదవహింపునాటి యాసిత శీత,
 ప్రతి గొనుదె పుండకముందు ?

౮౩

చనియెదను గాక. [స్వపనికి చేత] [పరిక్రమింపకము చేత] వీడె కరిరాజు తొండ
 మును ఇప్పు మాసిపలవమీదఁ బెట్టి కరిణీసమేతుడై యున్నాఁడు. ఇతనివలన
 ప్రియావృత్తాంతము నెఱిగెదను. [సమాపించెదను] [వక్రీక చేతి]

[గేయము]

దయితాపిరవహోతాపమున

[మల్లకాటి.]

గంధా క్తనుధుపుడె గహనమున

21

[దానియంతరమున] [మాది] కాని, త్వరపడఁ గూడదు.

తే. అభినవోద్భిన్నదళమును నిభవిధుండు

ఆసవసురభిరసము మాస్తాగ్రమనను

నోర వల్లభ యిడినయగనుగుఱిపటను

ఆస్వదించును గాక సమగ్రముగను.

౮౪

[క్షుణ్ణమాత్ర ముండి] అహ! ఇతఁడు అస్మికమున నెఱిగియున్నాఁడు.
 మఱి యడిగెదను.

[గేయము]

చేమో జ్ఞిడెదను జెప్పుము గజవతి

లలితప్రహళేశాలితన్మృగశరణి,

దూరవిజయకనులారి కాంఠిని

వీక్షించితె నా కేయ పూరింఱిని ?

22

తే. మదికలఁడ నుందరిని జాంఘ్రమునకలఱఁగ,

యూధికాశబలాలక మూఢనాథ,

కానవే స్థిరహావనఁ బ్రాణదయిత

హర్షదాలోక నోయి దీర్ఘావహాంకి ?

౮౫

[హర్షముతో] ప్రియాప్రాప్తిని నెప్పడియానిస్థిగ్ధగఁగఱిగర్జితముచేత
 గమాత్వానిలుడ నైతి. సాధర్మ్యముఁడఁ గూడ నియఁగు నాకు విహాప్రేమ.

మ. ననుఁ డేకొండు నృపాధిరా జని నినుఁ నాగాధిరా జుండుగా,
గొన బొ నీకును దానధారధుని నాకుఁ యాచకౌఘంబునఁ,
కొని న న్నుర్వళి నిన్ను నీవశయు ధన్యుం జేసి రీస్థిమణుల్,
కన న న్బోలియునుం బ్రియావిరాచాదుఁఖం బొంద కీపుండుతఁ. ౮౬

నీవు సుఖ ముండుము. నేను పోయివచ్చెదను. [పార్శ్వమున చుట్టి నిగి
డించి] అహో! మరభికందర మనుజేరి విశ్వరమణీయము ఈకొండ యగపడు
చున్నది. ఇది అచ్చరలకు ప్రియ మైనదియ; నానుతనువు దీనినెత్తమున దొరకునా?
[పరిక్రమించి చూచియు] అయ్యో! నా పాపములపంటచేత మేఘము శంపాశూన్యము
అయినది. అయినను ఈకొండను అడుగక నిన్నర్థిల్లను. [అనంతరము ఖండిక]

[గేయము]

ఖరఖరదళితక్షాతలుఁ డై, -నన-
గహనమునం దవిచలుఁ డై,
పూని తనవని లీనుం డై, -కిరి-
దొర చను ముదధీనుం డై. *

23

తే. పృథునితంబుండ నీవు నావృన్దినితంబు
సంగతానంగ శృంగారమంగళాంగ
'పర్వసన్నత నోయి పర్వతవిభుండ
యుణుకాచాంతరఁ గంటె ననాంకరమున.

౮౭

ఏమి ఊరక యున్నది! దూరముచేత నామాట వినబడలే దని శంకించెద.
గమిపమునకుం బోయి యడిగెదను. [అనంతరము చర్చరి]

[గేయము]

స్ఫటిక శిలాతల భాస్వర నిర్మల
బహువిధ సుమనో భర చిత శేఖర
కిన్నరమధు రోద్గీత మనోహర
కనఁబలుపుము నాకాంతను భూగర.

24

[అని][పరిక్రమించి] [అంజలిపేసి]

తే. సర్వభూభృదధిప సర్వాంగసుందరి
రామ సన్నతాభిరామకమునఁ
గాననాంతరమునఁ గానంగఁబడియెనే
నాకుఁ బాసినయది నీకుఁ బ్రియఁడ.

౮౮

[అక్కడంచి, వర్షముతో] ఏమి యథాక్రమముగా 'చూచితని' కని పలికినది. నీవును ఇంకొకన్న ప్రియతరమును విందువుగాక. ఆటయిన నాప్రియతమ ఎటనున్నది? [నేపథ్యమున అది విసబడును] హా! ఇస్సీ! నాశబ్దమునకే గుహముఖమునుండి వెలువడిన ప్రతిశబ్దము [విసాదమును రూపించి] బడగితిని. ఈ సెలయేటిదరిని నెలకొని, అలలగాలిని అనుభవించెద. క్రొత్తనీటిచేత కలగినవాని నైనను ఈయేటిని చూచుటచేత నాహృదయము ప్రీతి నొందుచున్నది.

ఉ. వీచులు గాఁగ భ్రూకుటులు, విక్వణదండజపంక్తి కాంచి గా,
వేచన బాటుపైఁటవలె ఛేనచయం బిటు నట్టు నీడ్చుచుక,
ఏచినమేటినంస్థలిత మెంచుచు క్షీప్రపదప్రయాత నై,
నాచెలి యోర్పు లేక పరిణామము నొందె నదీస్వరూపతీక. ౨౯
కానీ, దీనిని యాచించెదఁగాక. [అనంతరము కుటిలిక]

[గేయము]

దయ గొనుమా ప్రియతమ నుందరి నది,
క్షుభితాకరుణశకుంతికా, నది,
ద్యోసరి తటసముత్సృకా, నది
కల మధుకర ఝంకారితా, నది.

25

[కుటిలికాంతిమున చర్చరీ]

[గేయము]

ప్రథమది శాపవనహతః ప్రబలోర్తి కోర్ధ్వభుజముల
నర్తించు సలలితః డుదధిః నాఘః డు మేఘాంగముల
శకటాంగహంసకుంకుమః శంఖకృతమండనముల
కరిమక రాకులకృష్ణః కచులకృతావతంసముల
తటసలిలో ద్వేల్లితః దత్తమాస్తతాళుండు
అవతరించెడి దశాశలః సలమునవాబ్జకాలుండు.

26

[అని దటిసి] [కేలు మోడ్చి]

తే. ప్రియమే వల్క్రితి, నీయందెప్పీతి యిడితి,
బ్రణకుభంగవిముఖభావవరత నుంటి;
నే మాడవరాధలేశంబు నీవు గంటి?
దాను నను విడనాడితి వీను బూని.

౩౦

కాక, ఇది వాస్తవమిదియే గానయ్యె, ఉర్వికి పురూరవుని వదలి సముద్రుని

అభిసరింపను గదా. అనిర్విణ్ణులచే శ్రేయస్సులు కలుగును. కాని ఎచట నువదన నా
కంటి కగపడక దిచ్చు మొగమయినదో, అచ్చోటికే ఏగెదను. [పరిక్రమించియు
చూచియు] ఆహా! ప్రేయసిమార్గముయొక్క గుర్తు కనబడినది.

ఆ. ఎఱ్ఱకడవపుష్ప మిది, దీనిఁ బ్రేయసి
సిగను దొడవుగాఁగఁ జెరివికొనియె
ఎండకారుతుదను హెచ్చరించెను నని
యటయకరుల విషమ మైనను ధృతి.

[విలొకించి] పడండియున్న యీ సారంగమును ప్రియావృత్తాంతముకై ప్రార్థిం
చెదను.

[గేయము]

నూతనకుసుమ సబకమండితా • నోకహవర్యంతమున
మదకలకూజతోక్కిరియొంకృ • న్నధుకరమనోహరమున
ప్రాణాధికనిజకరిణీవిరహా • జ్వలాంకృతతాపమున
విచరించెడి నై రావతద్విపము • వేల్పులయుద్యానమున. • 27

[గళితకము, మోకారించి]

తే. కృష్ణసారప్రథం బిది కేరు నిచటఁ
గనులపడుచు నభినవఘాసపటలిఁ,
గాననేందిర తాఁ దమకమునఁ జూడఁ
జూచినట్టినిడుద్దకటాక్షం బనంగ.

[విలొకించి] ఏమి యిది! నన్ను శిరకు నేయనియట్లు పెడమొగం బయి
నది. [చూచి]

క. కన దీని వచ్చుహరిణిని
జను గుడువఁగ లేగ నడుమాఁ జయ్యన నిలువఁ,
అనితరదృష్టుల నిదియుఁ
గను దానినె తాను భుగ్నకంఠం బగుచుఁ.

[అని వర్తించి, చర్చరీ]

[గేయము]

వేలుపుభామిని జఘనభరాలస పీనోత్తుంగస్తనియు
స్థిరయావనయుఁ దనుశరీరయు శ్రీలహంసగతియు
మింటి నొరయు కాననమూనఁ దిగుగుచు మృగశేత్రఁ గంటివ యేని
నాకుఁ బలికి యీవిగహాబ్ధిఁ బడిన ననుఁ దేల్పుచు యీగచేని. 28

[తచిసి కేలు మోడ్చి] ఓయోయి కనుపు నా మకుటా,

తే. కంటిన్ వాప్రియను నీవు కాననమున ?

మానిసికే విను చెప్పెద నానవాలు ;

నీదయిత యీమె యెన్నో యూపె జలియును

సాబగురాయి పృథ్వివేత్త సుమ్మ మిత్ర.

٢٨

ఏమి నామాటను తిరగింపక పెండ్లాడువైపు మొగను త్రిప్పుకొన్నది !
 న్యాయమే. దళావిపర్యాసకు పరిధివాస్తవము. ఇటునుండి నేను—[పరిక్రామితక
 ములో చూచి] ఇది యెట్టిది రాలిపగులుతో కనబడుచున్నది ?

ఉ. కాదు మృగేంద్రకృత్తఃక్రవ్యలవంబు, ప్రభాప్రలేపి గణా;

కాదు వెలుంగునిప్పుక ము, గాన నను స్తముఁ దోఁగె వానచే ;

[పరిశీలించి]

ప్రోదిగ రక్తవంజుళముః బోలెడి రక్తిముః, బద్ధగాగ మా ;

నాద్యట దీని నె శ్మబలె నక్కుడు దాఁ గమిచెం గరంబుల౯.

ఇది నామనస్సును కారించుచున్నది.

[గీతము]

ప్రణయినీబద్ధాకాంక్షుండు

శాస్త్రిగారినిజూతుండు

గజపతితిరుగు దుఃఖాన

తామితాస్యః శానః.

29

[ద్విపదిక చే దఱిసి, కైకొనుటను నఱిచుచు] దీనిం గైకొనియెద. అయినను
 ఏం యిది.

శ్రీ. ఎవతుకకుఁ బారిజాతంపుఁబువుల నావి

గుబులకొనుసెగలో దీనిఁ గూర్చు జగనొ

అనుకోనాయిత యలభ్యమయ్యె; నింక,

నశ్రునిహతంబు దీనిఁ జూశాంగ నేల ?

FE

[నేపథ్యమూన-వత్సా ! పుచ్చుకో పుచ్చుకో.

క. ఇది సంగమనీయము

గదితం బగుమానికము, నగస్రభుచిహ్నీ)

పదరాగజనిత ; మిది గా

ల్ప ద్ముఖేనసంగమంబు పరగున్ దోదోన్.]

52

రాజు.—[చేవి యొగ్గి] ఎవరు న న్నిట్లు కాసింనుచున్నారు? [నిక్కులు గవి] అహో! ఎవరో భగవానుడనుచున్నాడని నన్ను కనిపించుచున్నాడు. భగవానుడా, దీనియందేగమునలన నేను అనుగ్రహింతుడను. [మణిని కైకొని] ఓహో సంగమదీపుమా!

తే. అబల నమః బాని నయ్య మగ్నావలగ్న,
మమ్ముఁ గూర్చెద వేసి యో మణిశరీర,
నిను శిఖానికెక ధరించుకొనెద నేను,
బానిసిం బండ్లు నిలచుపేల్వగుడు చోలె.

౯౮

[పరిశ్రమించి చూచి,] ఏమి యిది? అహో! పూవులులేనిదానిచే అయినను ఈతీగలు చూడగా నాకు గతి కలిగినది ' కాకేమి? యుక్తమే ఇది నామనోగమ యగుట. ఏ లన, నిది.—

తే. నర్మమునఁ దోఁగియున్న నైవల్లవంబు
బొమ్మభౌతం బయినమోచి వడుపు దాల్చు,
తనకుఁజాతీ గామిఁ బూచక తనరుతీరు
భూషణంబులఁ దాల్చుఁపొలుపు చూప,

తే. మనులిహంబులములిపులు మాని యుంట
చింతవే నై నమానంపు జెన్ను నెరవ,
ప్రణామ నమః దోడ్చి యమితాపభరము గొన్న
తల్వని ముదీయ నీలత తన్వ పోలు.

ప్రేమానుకూలినీ దీనిని కాగిలింపఁ గోరెదను.

[గేయము]

తే. కందు నే దొల్త దేని నా లికి గాఁగ,
 నిముసమున నది వే అయి నెగులు గొల్పె ;
 కాన స్పర్శవిభావితఁ గాంత దీనిఁ
 గనఁగఁ దెలువను దెలువను గన్నుఁగవను.

౧౦౦

[మెల్లఁగా కన్ను దెరిచి] ఏమి ! సత్యముగా ప్రియతమయే !

ఉర్వశి.—[బాష్పములు విడిచి] జయం జయం నీకు మహారాజా.

రాజా.—

తే. తునుమున భవద్వియోగజాతమునఁ జిండి,
 మునిఁగి యడు గంటుచున్న నావచట దీఱ
 భాగ్యవశమున వెండి ని న్బడసిరాఁడ,
 నపగతాసుండు చేతన నందినట్లు.

౧౦౧

ఉర్వశి — మహారాజా, అలాగే; అంతఃకరణంచేత నీవృత్తాంతాన్ని సాక్షాత్కరిస్తూనే వుంటిని.

రాజా.—అంతఃకరణముచే నన్నమాట నాకు బోధపడకున్నది.

ఉర్వశి.—విను. ఇందుకు మహారాజా నన్ను త్తమింపవలెను. ఎందు కనగా, నేను కోపవశ నై మహారాజును ఈయఃస్థాంతరము పొందించితిని.

రాజా.—కల్యాణీ, నన్ను ప్రసన్నుం జేయ నక్కఱలేదు. నిన్నుఁ గన్నంతనే నాయత్త ప్రసన్న బాహ్యంతఃకరణ మయినది. చెప్పుము చెప్పుము. ఇంతకాలము నేను లేక నీవు ఎట్లు ఉంటివి ?

[అనంతరము చర్చి]

[గేయము]

అసితకంఠముఁ, బికి, నంచ, రథాంగము

దున్నెడల

కాపదిమోహితార్త నై దేవతావిధిని మఱిచి నియమనయాలుకు లోగక ఈ కుమార
వనాన్ని చొచ్చితిని. చొచ్చినంతనే బండిగురి వెందతివ నయితిని.

రాజు.—సర్వము ఉపపన్నము.

క. నను సురతభేదను పుని
వనిత విదేశగతుఁగాఁగ వగచెదు సెజ్జ,
ఎన లేని యీచిరవియు

క్తి నీదృశము నెట్టు లోర్చితివి చెప్పు సఖి. ౧౦-౨

నిపు చెప్పినయామణిని నిసంగమకారణమును మునివలనం బొంది మణిప్రభావ
మున నిన్ను మరల నేను పొందితిని. [అని మణిని చూపును.

ఉర్వశి.—అహో! సంగమనియమా! అందుల్లనే గదా మహారాజు నన్ను
కాగిలించినమాత్రాన తొటిరూపు పొందితిని. [మణిని కైకొని జొదలం దాల్చును.

రాజు.—నుండరీ, ఇట్లే యీగమాత్ర ముండు.

క. నుదుటం బెట్టినయీమణి
నుదయించినరాగ మొలయ నొప్పారెడి నీ
వదనము లేయెండకుఁ గెం
పొదవిననె త్తమ్మిలక్షి కుపమానం బై.

౧౦-౩

ఉర్వశి.—ప్రతిష్ఠానమునుంచి నిపు వచ్చి చిరకాల మయినది. ప్రకృతులు
హృదయే అనూయ వహింతురు. కావున మరలుదాము.

రాజు.—ని వాజ్ఞాపించినట్లు.

ఉర్వశి.—మహారాజు ఎల్లు పోగోగును.

రాజు.—

క. స్ఫురియించుమిరచు సిడముగ
సురచాపము నూత్నచిత్రశోభగఁ గ్రొమ్మ
బుచ్చి హించువిమానముఁ జే
సి రయంబున నన్ను వసతిఁ జేప్పుము శరూశి.

౧౦-౪

[చర్చరి]

[గేహము]

సహచరితోడను సంగతుఁ జే
అఖిలగాత్రపులకాంకితుఁ డే

స్వేచ్ఛాప్రాప్తవిమానమున
హంసయువ చను విహారమున.

32

[అని ఖండధారచే నిష్క్రమింతురు.]

(చతుర్థాంకము సమాప్తము.)

పంచమాంకము.

[అంతట పరితృప్తుఁడు విదూషకుఁడు ప్రవేశించును.]

విదూ.—సంతోషం సంతోషం! చిరకాలము ఉర్వశీసమేతుఁడై నందనవనం
మొదలైనదేశతరణ్యములలో విహరించి ప్రియవన్యుడు మరలి వచ్చివాడు. ఇప్పుడు
సత్కాగోపచారాలతో ప్రకృతులచేత అనురంజనం పొందుతూ రాజ్యము చేస్తూ
వున్నాడు; సంతానము లేమి తప్ప అతనికి ఏకాంతత లేదు. ఈదినము తిథివిశేషమని
గంగాయుమునాభగవతుల కూడలిలో జీవరులతో స్నానమాడి రాచగూడారం ప్రవేశిం
చినాడు. కనక అతనియలంకరణసమయంలో తొలివాడ నౌతాను.

[అని పరిక్రమించును.]

[నేపథ్యమున]

అయ్యో! అయ్యో! విసనకణ్ఠమీద తెల్లపట్టునస్త్రమీద ఉంచి లీసికొనివెళ్లు
తున్నదానిని అంశఃపురవిలాసినిలు మాలిలో ధరించడానికి యోగ్యమయిన మణిని
ఎరచిభ్రమచేత గడ్డ తన్నుకొనిపోయింది.

విదూ.—[చెవి యెగ్గి] అక్కటా! అక్కటా! అది సంగమనీయ మనే
చూడారత్నము, వయస్కునికి ఆత్యంతం ప్రియంగదా. అంగువల్లనే గదా అయిన
ముగియుని నేపథ్యముతోనే ఆసనమునుండి లేచి ఇటే వస్తున్నాడు. ఇతనిని కలసికొం
టాను.

[అంతట ససంభ్రమపరిజనుఁడు రాజు ప్రవేశించును.]

రాజు.—

తే. ఎక్కడను జూచుమా పక్షి తెక్కలీడు?

ఎరఁడు ప్రాణంబు చేఁ దయి మృత్యు వెనయ

తనమొదలిచోరకృత్యంబు దా నొనర్చె

శాసకునియింటనే పటుసాహసమున.

౧౦౫

రాజు.—ఇదుగో ఇదుగో, నోటికొనను తగ్గెల్కొని వున్నబంగారపుదాగ
ములోనిమణితో ఆకొకాన్ని చిత్రిస్తూవున్న దినేలాగ నుడుస్తున్నది.

రాజు.—నాకును కనబడుచున్నది.

తే. నోర మణివేలుజాళువాదార మొప్ప,
మింట వడి మండలముల భ్రమించుకతన,
గొఱవి గిఱగిఱఁ దిరిగెడితెఱఁగు దోఁవ
రాగ రేఖావలయము లేర్పఱుచుఁ బులుఁగు.

౧౦౬

ఇప్పుడు ఏమి చేయవలయును ?

విదూ.—[సమీపించి] దీనిమీద కనికరింపరాదు. ఇది అపరాధి దండన
యము.

రాజు.—నీవు చెప్పినమాట సరి. విల్లు విల్లు విల్లు!

[ధనుర్గ్రాహిణి యవని నిష్క్రమించును.

రాజు.—ఎయ్యగ్గుఁడా, పక్షి అగపడలేదే.

విదూ.—ఇటునుండి దక్షిణపురుదమీదుగా పోయినది దండనయమైన పీనుగు
మేతరి.

రాజు.—[తిరిగి చూచి] ఇప్పుడు కనబడుచున్నది.

తే. నిగ్గు లివురులఁ బోలుమాసికముచేత
వంజులపువిరిగు త్తిచే బలె ఖగంబు
దిగ్విధూవక్త్రమునకు సాధించెఁ జూడఁ
జారుతరము వతంసప్రసాధనంబు.

౧౦౭

యవని.—[నాపహస్త ప్రవేశించి] ప్రధూ, ఇరుగో, విల్లు, అలైముకూడ.

రాజు.—ఇక నీవుదు వి. టి. లన నేమి కార్యము. ఆ పొలతిండి బాణమార్గ
మును దాటిపోయినది. అట్లే గదా.

తే. ఖగము దవ్వుగఁ గొనిచన్నకారణమున
మొఱనెడిని మానికం బది మింట నివుడు,
పరుషజలధరచ్చేదంబుదరిని రాత్రిఁ
గ్రాలుచుండునంగారకగ్రహము వోలె.

౧౦౮

[అంగజాలను గాంచి] లాతవ్యా, మామాటగా చెప్పుము నాగరికునితో
సాయంకాలమున నివాసస్థులమును చేరునదొంగపక్షిని వెదకు మని.

కంచుకి —వీలినవారియాజ్ఞ.

[అని నిష్క్రమించును.

విదూ.—ఇప్పుడు నీవు కూర్చుండు. ఈరత్నపుదొంగకు ఎక్కడికి పోతే నీ
కాసనము తప్పుతుంది ?

రాజు.—[విదూపకునితోఁ గూడ కూర్చుండి] వయస్యా,

క. రతన మ్మని గాదు పతిగ

హృతమునకై నాప్రయాన, హృదయసభసం
గతుఁ జేసి చేసె ననుఁ బ్రా

ణితు సంగమనీను మనుమణి యిది వరున్వ్యా.

౧౦౯

విదూ.—ఈయర్థమును పూర్వమే నాకు చెప్పియున్నావు.

[అంతట బాణమును మాణిని తెచ్చుచు కంచుకి ప్రవేశించును.]

కంచుకి.—జయము జయము దేవరకు.

క. రోషత నొందననీయూ

రోషముచే వ్రస్సి పులుఁగు కూలెను మణితోఁ,

బ్రాపించి నేఁజూన కను

నూవం బగువధము ధర్మరూఢిగ దేవా.

౧౧౦

[అందఱు ఆశ్చర్యము దూపింతురు.

కంచుకి.—ఏటితోఁ గడిగిన యీమణిని ఎవరిచేతి కిత్తును ?

రాజు.—కిరాతీ, దీనిని అగ్నిశుద్ధము గావించి పెట్టెలో నుంపుము.

కిరాతీ.—ఏలినవారియజ్ఞ [అని మణిం గొని నిష్క్రమించును.

రాజు.—లాతెవ్యా, ఈబాణము ఎనిదిదో ఏ వెలుగుచువా ?

కంచుకి.—చెక్కినపేరు కనబడుచున్నది, గాని నాదృష్టికి అక్షరములను
నిపట్టుకొని లేదు.

రాజు.—అ టయిన అబాణము ఇటులేము. [కంచుకి ఆట్లు చేయును.

[రాజు నామాక్షరములం బదువుకొని సంతానవంతుఁ డయినట్లు దూపించును.

కంచుకి.—నాపని నేను చూచికొనెదను. [అని నిష్క్రమించును.

విదూ.—ఏమి విచారిస్తున్నావు ?

రాజు.—విను నుతి ఏసినవానిపేరియక్షరములను.

[చదువును]

తే. బౌర్వశేయుండు విలుదాలు పైలనుతుఁడు

ఆయువు కుమారుఁ డచిఁగో ననిబలుండా

ఆతనిది యని యెలుఁగుఁ డీరూశుగంబు,

అపహరించును బగతురయాయువులను.

౧౧౧

విదూ.—[పరితోషముతో] అహహ! ఏవు సంతానవంతుడవై నిర్దిష్ట

కున్నావు !

రాజు.—గఖుఁడా, ఇది యెట్లు ? నైమిశేయి యాగ గమయమునఁ దక్క

నేను ఉర్యశిని ఎడఁబాయలేదు, నేను గర్భవ్యక్తిని కనిపెట్టియేని యుండలేదు. మఱి ప్రసవమే ఎట్లు? అయినను,

క. నలు పెక్కెను జన్ను మొనల్,

తెలు పెక్కెను లవలిదళము తెఱఁగున మొగమున్,

చెలువ కొకకొన్నిదినములు

వలయంబులు జాతినట్లు వపువు దలిర్చెన్.

౧౧౨

విదూ.—నీవు దిష్ట శ్రీలకి అన్నిటను మామషీధర్త మే అని తలచకు. వారి చరితములు ప్రభావముచేత దాగివుండును.

రాజు.—కాని నీ వన్నట్లే అగునుగాక. మఱి పుత్రుని దాచుటలో ఆసుహా శయకు కారణ మేమి?

విదూ.—దేవతారహస్యములు ఎవరు గర్హించగలరు?

కంచుకి [ప్రవేశించి].—జనులు జనులు దేవరవారికి. దేవరా, చ్యవనా శ్రమమునుండి కుమారుం దోడ్కొని దేవరను కాంచుటకై తాపసి వచ్చియున్నది.

రాజు.—ఇరువురను అవిలంబితముగా ప్రవేశపెట్టుము.

కంచుకి.—దేవరయాజ్ఞ. [అని నిష్క్రమించి చాపహస్తుడగు కుమారుని తోను తాపసితోను ప్రవేశించును

కంచుకి.—అమ్మా ఇటుఇటు.

[అండలు పరిక్రమింతురు.

విదూ.—[చూచి] ఏమి? గడ్డను గుటిపెట్టి యేసిన ఆ అర్ధవారసాన చెక్కిన పేరివాడు అక్కర్తీ. కుసుమారుడు ఇతిదేనా? అట్లే; నిన్న బహుశరంగా పోలి వున్నాడు.

రాజు.—అట్లే ఉండును. అందువలననే—

తే. అశ్రు లుబుకును వీనిఁ గన్నంశఁ గనుల,

స్నాంతమునఁ బ్రేమ, మదిని బ్రసాద మొలయు,

గళితధైర్యుడ, ఎడఁకునంగములతోడ

నదయముగఁ గొఁగిలింపఁ గోరెదను వీని.

౧౧౩

కంచుకి.—భగవతీ ఇట్లుండుడు.

[తాపసికుమారులు అట్లే ఉండురు.

రాజు.—అమ్మా నమస్కారము.

తాపసి.—మహారాజ, సోమవంశవిర్ధనుడవు కన్తు. [అత్తగతము] ఆహా చెప్ప నుండనే తెలియవచ్చుచున్నది. ఈ రాక్షసికి వీనితోడియారససంబంధము' [ప్రకాశము]

బాలకా, మినాయనకు మ్రొక్కుము.

[కుమారుడు చాపగర్భముగా అంజలి నేయును.

రాజు — ఆయుష్షుండుడవు కమ్ము.

కుమారుడు — [అర్చితము]

ఆ. ఇతఁడు నాయన యని సుతుఁడను నేనని

వినఁగ నిట్టిప్రేమ ప్రదిలె నెదను;

ఒడులముందుఁ బెరుఁగుబుడత కెంతటిప్రేమ

గురువుదేలుకొనదొ గురులమీఁద ?

౧౧౮

రాజు. — భగవతీ, ఏప్రయోజనముకై మీరాక ?

తాపసి. — వినుము మహారాజా, ఈదీర్ఘాయువును ఆయువును పుట్టినప్పుడే ఉర్వశి ఏనిమిత్రముననో నాచేతిలో ఇల్లడ యుంచినది. క్షత్రియకుమారునికి వలసిన జాతకర్తాది విధానమును సర్వమును ఇతనికి భగవానుఁడు చ్యవనముని గావించినాఁడు. ఇతర విద్యలు నేర్పి భనుర్వదమందును నేర్పరిం గావించినాఁడు.

రాజు. — సనాథుఁడ నెరిని గదా.

తాపసి. — ఇప్పుడు పుష్పసమిధలకొఱకు ఋషికుమారులతోఁ గూడ ఇతఁడును వచ్చి అశ్రమవిరుద్ధ మాచరించినాఁడు.

విదూ. — [అవగమనో] ఏలాగు?

తాపసి. — మాంసము తెచ్చుకొని గద్ద చెట్టుకొనను వాలు చుండఁగా వీఁడు దానిని కోలకు గుఱిచేసినాఁడు.

[విదూషకుఁడు రాజును చూచును.

రాజు. — తర్వాత తర్వాత ?

తాపసి. — అంతట ఆపృతాంతము నెఱింగి భగవంతుఁడు చ్యవనముని న స్వాజ్ఞాపించినాఁడు: — ' నీచేతియొయిల్లడను పంపివై పుము ' అని. కావున, దేనిని ఉర్వశిని మాడఁగోరుచున్నాను.

రాజు. — ఆ టయిన, అమ్మగారు కూర్చుండ ననుగ్రహింపవలయును.

[తెచ్చియుంచినయాసనములో తాపసి కూర్చుండును.

రాజు. — లాతవ్యా, ఉర్వశిని పిలుచుకొనిరా.

కంచుకి — దేవరయాజ్ఞ.

[తాపసి నిష్క్రమించును.

రాజు. — [కుమారుం గాంచి] రా రమ్మ వత్సా ;

తే. సుతతనుస్పర్శ సకలాంగహిత మటండు,

గాన నాదుకుమారక దాని నొసఁగి

నన్ను నాహ్లాదభరితు నొనర్చు వేగ

కాంత మిందుకర మ్మిందు కాంతము బలె.

౧౧౯

తాపసి.—జాతా, నాయనకు ఆనందము నేయుము.

[కుమారుడు రాజును దఱిసి పాదములం బట్టుకొనును.

రాజు.—[కుమారుని కాగిలించి, పాదపీఠమునఁ గూర్చుండఁ బెట్టి, ఇతనిని నితండ్రికి ప్రియసఖుని బ్రాహ్మణుని ఆశంకితముగా ప్రణమిల్లుము.

విదూ.—ఏల శంకిస్తావు? కాళామృగము ఆశ్రమవాసమున పరిచితమే.

కుమారు.—[చీఱునవ్వుతో] బాబూ, నమస్కారము.

విదూ.—నీకు స్వస్తి.

[అంతట ఉర్వశియు కంచుకియు ప్రవేశింతురు.]

కంచుకి.—ఇటు ఇటు దేని.

ఉర్వశి.—[కుమారుఁ గాంచి] ఎవ రితఁడు? కేల విల్లున్నది, మహారాజు స్వయంగా పాదపీఠాన పిల్లజాట్టు ముడుస్తున్నాడు. [తాపసిని గాంచి] అహో! సత్య వితితోటి నాపుత్రుడు ఆయనకు పెద్దవా డయినాడు. [పరిక్రమించును.]

రాజు.—[ఉర్వశిం గాంచి]

క. చనుదెంచెను గౌతుకమున నినుఁ గని కనుబండు వొంద నీజనని సుతా,
అనురక్తి మెయిం జేపిన చనుఁగవపాలకుఁ దడిసినచనువలిపముతో.

తాపసి.—జాతా, రా, లేచి అత్తుకు ఎను రేగుము.

[కుమారుడు ఉర్వశికి ఆభ్యుస్థమనము నేయును.

ఉర్వశి.—అమ్మా, నీ పాదములకు మ్రొక్కెదను.

తాపసి.—బిడ్డా, భర్తకు బహుమతవు కమ్ము.

కుమారు.—అమ్మా, అభివాదనము చేసెదను.

ఉర్వశి.—[కుమారుని ఉన్నమితముఖుని కవుంగిలించి] వత్సా, నాయనను ఆరాధించువాడవు కమ్ము. [రాజును దఱిసి] జయము జయము నీకు మహారాజా.

రాజు.—పుత్రవంతురాలికి స్వాగతము. ఇటు కూర్చుండుము.

[అర్ధాసన మొసంగును.

[ఉర్వశి కూర్చుండును. అందఱు యథోచితముగా కూర్చుందురు.

తాపసి.—ఓసినవత్సా, ఈతఁడు ఆయనకు విద్యలు నేర్పినాఁడు, ఇప్పుడు కవచ ధరుఁ డయినాఁడు. కావున ఇదే నీ వుంచినచేతియిల్లడను నీభర్త సమక్షమున నీకు ఆప్ప గించి వైచితిని, నాకు నెల విండు, నేను పోయినచ్చెదను. నా యాశ్రమధర్మము నిర్బంధించుచున్నది.

ఉర్వశి.—చిరకాలానికి ఆర్యును చూచి బొడ్డిగా తనివితీయకున్నాను. పోయి రమ్మననేరను. నిర్బంధించి నిలపడం న్యాయుం గాదు. కనక ఆర్య పోయిరా, మల్లీ దర్శనం కలుగునుగాక.

రాజు.—అమ్మా, భగవంతునికి చ్యవనమునికి వాత్సరామమును నివేదింపుము.

తాపసి.—అట్లే చేసెదను.

కుమా.—అర్యా, నిజముగా పోదువని నన్నుకూడ అశ్రమమునకు కొని పోము.

రాజు.—ఓయి బాలకా, ప్రథమాశ్రమమున అటనే యుంటివి. ఇప్పుడు రెండవయాశ్రమమునం బ్రవేశించుటకు నీకు సమయము.

తాపసి.—జాతా, పితృవాక్యమును పాలింపుము.

కుమా.—అటయిన,

క. నాయొడిలోఁ జూడాకం, దూయననుఖసు ప్త మయ్యెడు శతీకంఠం,
బోయనఁబురిమొలచినయా, నాయర్థి లినెమలిబోదనాకుఁ బనుపుమా.

తాపసి.—[విహసించి] అట్లే చేసెదను. మీకు స్వస్తి యగుఁగాక.

[అని నిష్క్రమించును.

రాజు.—కల్యాణి.

క. ఈనీదునుపుత్రునిచే నై నాఁడను బుత్రవంతు లందఱలోన
నే నగ్రగణ్యుడఁ శచీ, సూనుఁ డగుజయంతుచేత నురవతివోలె. ౧౧౮
[ఉర్వశి స్మరించి ఏడ్చును.

విదూ.—ఏమి యిది? ఈ మహానయురాలు ఒక్కమ్మడిని అశ్రుముఖ
యయినది?

రాజు.—[సావేగము]

తే. చెలియ యే డ్దల నేఁ గులస్థితిని బొంది

హర్షవారాన్నిధిని నోలలాడుచుండ,

నిండుపాలిండ్ల కురలుకన్నీటిధార

మించుము తైసరల నిన్నడించు నట్లు. ౧౧౯

[అని అమెయొక్క కన్నీళ్లను తుడిచివైచును.

ఉర్వశి.—దిత్తగింపుము మహారాజా. మొదల పుత్రదర్శనముచేత మఱచి
ఉంటిని, ఇప్పుడు మఱి మహేంద్రసంకీర్తనముచేత ఏర్పాటు నాగుండెను తల్లడ
పెట్టుకున్నది.

రాజు.—అయేర్పాటును చెప్పుము.

ఉర్వశి.—పూర్వము నన్ను మహారాజగృహీతహృదయను మహేంద్రుడు
అజ్ఞాపించెను.

రాజు.—ఏ మని?

ఉర్వశి.—“ఎప్పుడు ఈతఁడు నాప్రియసఖుడు రాజుని నీయందు జనించిన వంశకరుని ముఖము చూస్తాడో అప్పుడు నీవు మల్లీ నా సమీపానికి రావలెనది” అని. అందువల్ల నేను మహారాజవియోగానికి వెలుచినదాననై జాతమాత్రుని వీనిని విద్యాప్రాప్తినిమిత్తమై చ్యవనభగవంతునియాశ్రమ పడఁలొ సత్యవతమ్మచేతిలో అప్రకాశంగా ఇల్లడ వుంచితిని. ఇప్పుడు తండ్రిని కొలవడానికి సమర్థు డయినాడని అలోచించుకొని అమె మల్లీ నాకు దీర్ఘాయువును అప్పగించింది. కనక నాకు ఇంత పాటియే మహారాజుతోటి సంవాసము. [అందఱు విషాదము రూపింతురు.]

రాజు.—[నిట్టూర్పుతో] ఆహా! దైవముయొక్క గుణవిరోధిత!

తే. ఆశ్వసిలితినో లేదో పుత్రాప్తిచేత,
వెంటనే, నను సకిరొ, నీవిరహ మంటె;
ప్రథమవృష్టికి నాతపజ్వర మెడసిన
వృక్షము నిరమ్మదపువహ్ని యేర్చినట్లు.

౧౨౦

విదూ.—ఈయర్థము అనర్థానుబంధి యయినది. నాకు తోస్తుంది ఈయన ఇక మీద నారచీరలు ధరించి తపోవనాన్ని నేవించవలెన దని.

ఉర్వశి.—కృతవిద్యుణ్ణి పుత్రుణ్ణి బడసి మహారాజు మందభాగ్యుడు నన్ను స్వర్గానికి పో నెలవిచ్చి కృతార్థునిగా భావింపవలెను.

రాజు.—వలదు వలదు.

చ. తనకుఁ బ్రియంబు నేసికొన దక్షతఁ జెందదు నాథవంశ మా
జనము వియుక్తిభాజనము, సల్పుము నీ వధినాథునానతి;
నిను నెడఁ బాసి యీబుడుత నీసుతు రాజ్యమునందు నిల్చి నే
వనముల నాశ్రయింతు సకి, వన్యమృగంబులె నంగడీలుగాఁ.

౧౨౧

కుమా.—మేటివృషభము మోచినభారమును తేత కొడెమోడ మోపుట నాయనకు తగవుగాదు.

రాజు.—ఓయి వత్సా,

చ. కలభను యయునుం జదుపు గంధగజం బిశరద్వివంబులఁ,
వెలయును ద్రాచుఁగందువిషవేగము తీవ్రతరంబుగాఁ గడఁ,
ఇల నెకిమోడు బాలకుడ యేనియు నేల సమర్థుడే యగుఁ,
వలదు వయస్సు, పుట్టుకనె వర్గ మీ దాత్మకృతిక్షమంబగుఁ.

౧౨౨

లాతవ్యా, నామాటగా ఆమాత్యపరిషత్తునకుం జెప్పుము. ఆయువునకు రాజ్యాభిషేకసంభారములను సమకూర్చుఁ దని.

కంచుకి.—దేవరయాజు.

[అని దుఃఖితుడై నిష్క్రమించును.

[అందఱు కనలు మీఱుమిట్లుగొనుటను రూపింతురు.

రాజు.—[ప్రకౌశముం గని] ఏమి యిది! మేఘములేకయే మేఘపుల మొత్తము పడుట!

ఉర్వశి.—[విలొకించి] అహో! భగవంతుడు నారదుడు.

రాజు.—అహో! భగవంతుడు నారదుడు! ఈయన

చ. జడగుమి గోరజంపునికషంపుబిశంగినుతో విగాజిలఁ,
గడలుకొనంగ జన్నిదము కై రచబంధుకలామలచ్ఛవిఁ
తొడిగినతారహారములు లోరపుఁగాంతిని గ్రాల, నేగుదెం
చెడిని బసిండియూడలను జేందినజంగమకల్పకంబు నాఁ.

౧౨౩

ఈయనకు ఆర్ఘ్యము!

ఉర్వశి.—[చెప్పినట్లు తెచ్చి] ఇదుగో, భగవంతునికి పూజ.

[అంతట నారదుడు ప్రవేశించును]

నారదుడు.—నిజము మధ్యమలోక పాలునికి.

రాజు.—[ఉర్వశిచేతనండి ఆర్ఘ్య మందుకొని వంచి] భగవంతుడా, అభి వాదనము చేయుచున్నాను.

ఉర్వశి.—భగవానుడా, ప్రణమిల్లుతున్నాను.

నార.—నిడఁబాయనిదంపకుల రగుడు.

రాజు.—[అత్తిగతము] అహో! ఇట్లుగూనా! [ప్రకౌశము], కుమారుని కవుం గిలిచుకొని వత్సా భగవానునికి నారదునికి ప్రణమిల్లుము.

కుమ.—భగవానుడా! ఔర్వశీయూడను అయ్యును ప్రణమిల్లుచున్నాను.

నార.—అయ్యుంతుడె వెగుము.

రాజు.—ఇది యాసనము, అలంకరింపవలయు.

[నారదుడు కూర్చుండును. అందఱు నారదునిపిచ్చటఁ గూర్చుండురు.

నార.—రాజా, మహేంద్రునిసందేశమును వినుము.

రాజు.—ఆవహితుడను.

నార.—శ్రుభాషదర్శి శరీరముడు అటవి కేగ సంకల్పించుకొన్న నిన్ను ఇట్లు అనుకూలించుచున్నాడు.

రాజు.—ఏమి యాజ్ఞాపించుచున్నాడు?

నార.—స్త్రీకౌల్యదర్శులు మనులు అజీకించి నారు. నురామరసంగ్రామము కలుగ నున్న దని. నీవు నాకు యుద్ధములలో గడిదేరినవహయూడవు. కావున, నీవు

ఇపుడు శస్త్రసన్నాతము చేయఁగూడదు. ఈయర్థము యావజ్జీవము నీకు నమాధర్తచారిణిగా నుండవలసినది.

ఉర్వశి. — [ఆపనారించి] అహో! నానృదయంనుంచి శల్యము ఉద్భవముయినది!

రాజు. — ఇంద్రునిచేత నాధవంతుఁడను.

నార. — యుక్తము.

ఆ. నిర్వహించుఁ గాక నీకార్యమును వజ్ర,
యీ వొనర్పు మతనియిష్టములను;
పెనుచుచుండు నినుఁడు వీతిహోత్రునివెల్లు,
వీతిహోత్రుఁ డినునివెల్లుఁ బెనుచు.

౧౨౪

[మింటివైపు చూచి] రంభా, కుమారునికి ఆయువునకు మహేంద్రుఁడు స్వయముగా పంపినయావరాజ్యాభిషేకసంభారములను తెండి.

[యథోక్తహస్తలు అచ్చరలు ప్రవేశింతురు.]

అచ్చరలు. — భగవంతుడా, ఇపుడో అభిషేకసంభారాలు.

నార. — భద్రపీతమున ఆయుష్షుంతుని కూర్చుండఁబెట్టుఁడు.

రంభ. — ఎత్సా, ఇటు.

[కుమారునిఁ గూర్చుండఁబెట్టును.

నార. — [కుమారునికిరమున శలకమును కుమ్మరించి] రంభా, కడమవిధానమును నెఱవేర్చుము.

రంభ. — [యథోక్తము కావించి] వత్స, భగవంతునికిన్ని అమృతము నాయన కున్న ప్రణమిల్లు.

[కుమారుఁడు ఎరుసగా ప్రణమిల్లును.

నార. — నీకు స్వస్తి.

రాజు. — కులధురంధరుఁడవు కమ్ము.

ఉర్వశి. — నాయనను ఆరాధించేవాడవు కమ్ము.

[నేపథ్యములో వైతాళికులు]

ప్రథముఁడు. — విజయము యువరాజునకు.

తే. అజుని సురమౌని యత్రి, యా యత్రిని శశి,
శశిని సౌమ్యుఁడు, సౌమ్య భూజానివోలె,
అయ్య ననుకరింపుము లోకహరిగుణత,
నెల్లయాశాస్యములకు మీయిల్లె యిల్లు.

౧౨౫

ద్వితీయుడు.—

ఉ. ఉన్నతులందు నీజనకుఁ డున్నతుఁ, డీవును నప్రకంప్యతఁ
మున్నయి మేర దప్పనినుపుత్తుఁడ, వీమిముఁ గొల్చు చిరువరఁ,
పన్నుగ రాజ్యలక్ష్మి ప్రవిభక్త వహించెఁ దుషారశైలవా
రాన్నిధులందు వ్యాప్తి గొని రాజులుగంగను బోలుభాగ్యమున్.

అచ్చరలు.—[ఉర్వశిని దఱిసి] అహహ! పుత్తునియువరాజు శ్రీచేతను
భర్తతోటి అవియోగంచేతను వర్ధిల్లుతున్నావు!

ఉర్వశి.—ఈయభ్యుదయం అందఱిదిన్ని, [కుమారుని కేలంగొని] వత్సా రా,
మీ దౌడ్డమ్మకు నమస్కారంచేయి. [కుమారుడు లేచును.

నార.—ఉండు, సమయాన ఆమెకడకు పోయెదవు.

క. నీయాత్మజుఁ డగునాయుని! శ్రీయువరాజుత స్సరింపఁ జేయు ననున్స్వ
ర్నాయకుచే సురనేనా! నాయకతం బూన్పఁబడుపినాకితనూజున్. ౧-౨౭

రాజు.—భగవంతునిచేత ఇట్లు అనుగృహీతుఁ డయినవాఁడు యోగ్యుఁడు
కాకుండు టెట్లు?

నార.—నీకు పాకకాసనుఁడు ఇంక నేమిప్రియము చేయవలయును?

రాజు.—మఘకుంతుఁడు నాకు త్రసన్నుఁడై యుండఁగా అంతకన్న ఏమి
కోరుదును. అయినను ఇట్లుగఁగాక.

[భరతవాక్యము.]

క. సిరికి సరస్వతికిఁ బరస్పరవిద్యేషిణుల కేకసంశ్రయమునయం
దరు దగుసంగతి తఱచై పొరయించును గాత సాధువుల కుద్యాతిన్.

మఱియు —

క. ఎల్లరు నిడుమలు గడచుత, మెల్లరుఁ గల్యాణముల రహింతురు గాతన్,
ఎల్లరకోర్కులు దీటుత, మెల్లరు నందింతు గాత మెల్లధరిత్రిన్. ౧-౨౯

పంచమాంకము సమాప్తము.

విక్రమోర్వశీయ నాటకము సమాప్తము.

చెన్నపురి : వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి

‘వావిళ్ల’ ప్రెస్సున ముద్రితము. — 1921.

మనసు ఫౌండేషన్
పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA 103 B 129
పుస్తకం పేరు	జాతీయ - విద్యార్థులకు ఉపయోగపడే పుస్తకాలు
తారీఖు	25/10/24
మొదటి అడ్డు	no
వెనుక అడ్డు	no
మొత్తం పేజీలు	69
విద్య సైతం పేజీలు	No
భాగం పేజీలు	, D
లేని పేజీలు	no
తయారు చేసినది	Ruksana
పేజీలు విడదీసినది	Ruksana
స్కాన్ చేసినది	Hasan
పరిశ్చ చేసినది	pragathi
పేజీలు పరిశీలించినది	
లైబ్రరీంగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
స్కాన్ చేయబడినది	
తప్పులు	No
పరిస్థితి	Good.